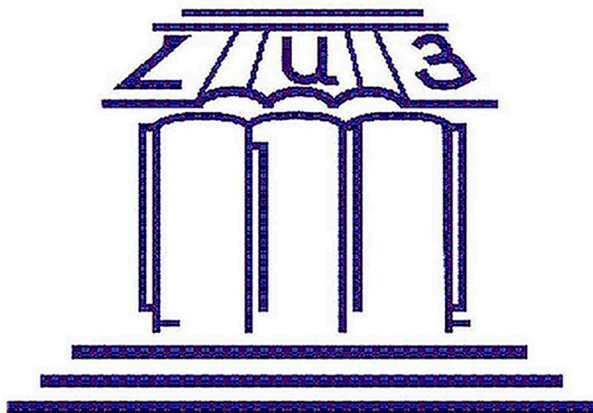

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

26.051

Ն. ՆԵԿՐԱՍՈՎ

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ
ԿՈՌՊԵՐԱՏԻՎԻ
ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆԵՐԸ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԿՈՐԴ

1926 թ.

11 JUL 2013

26051

15 JAN 2010

Ն Կ

I. ԳԼՈՒԽ

Սեփական միջոցների հիմնական աղբյուրները . . . 3

II. ԳԼՈՒԽ

Կոոպերատիվի անդամի մուծումները

1. Մուտքի վճար 11
2. Փայովճարներ 12
3. Փայերի դանձումը քաղաքային և բանվորական կոոպերատիվներում 13
4. Անդամների նյութական արտոնությունները . . . 17
5. Կոոպերատիվի անդամների վարկային արտոնութ. . 19
6. Ազրտացիոն աշխատանքը 22
7. Անդամավճարների մուծման ժամկետը 23
8. Լրացուցիչ փայեր 24
9. Փայովճարային կոմպանիան գյուղական ապահովող. 25
10. Փայովճարը մուծելու դյուրություններ 28

III. ԳԼՈՒԽ

Կոոպերատիվի գործառններից ստացվող ոգուտը

1. Անդամների մատակարարման գործառններից ստացվող ոգուտը 30
2. Միջնորդական-միջերման գործառններից ստացվող ոգուտը 33
3. Հում նյութերի նախնական մշակությունից ստացվող ոգուտը 36
4. Արտադրությունից ստացվող ոգուտը 37
5. Կոոպերատիվի առևտրական գործունեությունից ստացվող ոգուտը 39
6. Պետական պատվերներով կատարվող աշխատանքը . 41
7. Նեղ-առևտրական գործառններ 42
8. Սպառողական կոոպերատիվի վաճառակի բաշխումը . 43

IV. ԳԼՈՒԽ

1. Կոոպերատիվի գրամադրուխներ 45
2. Կոոպերատիվի փոյադրամադրուխը 47
3. Կոոպերատիվի հատուկ գրամադրուխները 49
4. Անդամների լրացուցիչ պատասխանատվությունը . 51

334.5

7-4546

Ն. ՆԵԿՐԱՍՈՎ

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆԵՐԸ

Թարգմանություն ռուսերենից

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԿՈՈՊԻ

1926 թ.

ՅԵՐԵՎԱՆ

ԳԼՈՒԽ I

ՍԵՓԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՇԻՄՆԱԿԱՆ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԸ

Սպառողական կոոպերացիան Ռուսաստանում իր տրամադրության տակ յերբեք չի ունեցել իր աշխատանքը զարգացնելու բավարար միջոցներ: Ավելի վատ դրության մեջ են յեղել նրա սեփական միջոցները, վորոնց ամեն մի կոպեկը հավաքվել է անընդհատ ու լարված աշխատանքով: Յերբ մոտենում ես այն հարցին, թե վճարողից են առաջանում սպառողական ընկերության միջոցները, ժողովին հայացքից թվում է, վոր այդ միջոցների աղբյուրները նույնքան բազմազան են, վորքան նրանց կազմող դրամագլուխների անունները, որինակ՝ հիմնական, փայլավճարային, շրջանառության, պահեստի և այլն: Մակայն այս ամբողջ բազմազանությունն ըստ ելության հանգում է սեփական միջոցների մի քանի հիմնական աղբյուրներին:

Ամենակարևոր տեղը զբաղում են կոոպերատիվ աճառի մուծումները, վոր իրենց ձևերով ու անուններով բազմազան են, ապա գալիս է այն ոգուհը, վոր ստացվում է կոոպերատիվ ընկերության առեվտրակա գործառններից: Բոլորովին առանձին պետք է քննել այն զանազան հասկացումները, վոր աճում են կողմնակի անձինք ու հիմնարկություններ (գոտացիա):

Կոոպերատիվ տեսակետից մոտենալով, պիտի ասենք, վոր կոոպերացիայի սեփական միջոցների կուտակման ամենաուղիղ ու անվիճելի յեղանակը—դա կոոպերատիվ անդամավճարների գանձումն է: Այդ վճարումների մեջ ամբողջովին արտահայտվում է կոոպերատիվ շարժման ելությունը. չե՞ վոր կոոպերատիվ կազմակերպության կարողությունը—համեմատած մասնավոր կապիտալի գործունեյության հետ—հենց այն է, վոր կոոպերացիան միացնում է հզոր ույժ է դարձնում կոոպերատիվ առանձին անդամների ինքնին թույլ ջանքերը:

Անհատ գյուղացին կամ բանվորն իր մի քանի ռուբլիով չի կարող կուլել մասնավոր առևտրականի դեմ, վորը վատ ապրանք ե վաճառում և այն ել բարձր գներով: Բայց յերբ այդ ռուբլիները վերածվում են անդամավճարների, յերբ բազմաթիվ գյուղացիներ ու բանվորներ իրենց անդամավճարները միացնում են կոոպերատիվ փայադրամագլխին—դրանով արդեն ստեղծվում ե նշակալից մի ուշտ, վորով ապրանքը կարելի յե ձեռք բերել մեծաքանակի գներով և կարելի յե համապատասխան վորակով ապրանքի ընտրություն կատարել՝ հաջողությամբ պայքարելով մասնավոր առևտրականի դեմ:

Կոոպերացիայի լոգունգն ասում ե—
ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒՅԺ Ե.

Այս ճանապարհով—կոոպերատիվի անդամների ինքնագործունեյության ուղիով—մեծ դժվարությամբ են ստեղծվում կոոպերատիվ միջոցներ. դժվարությունն այն ե, վոր գյուղացիների ու բանվորների մեծ մասը չի ունենում մինչև իսկ այն մի քանի ազաւ ռուբլիները, վորոնք անհրաժեշտ են անդամավճարի համար. նրանց կանխիկ զրամներն ստացվելուն պես՝ խուլուն ծախսվում են ամենատանհետաձգելի կարիքների վրա: Կոոպերատիվները դժվարանում են փայավճարներ գանձել նաև այն պատճառով, վոր հաճախ չեն յերևում սյգալիսի վճարումները: Մինչև իսկ զործը լավ դնելու դեպքում կոոպերատիվի միջոցների մեծ մասն սկզբում զործադրվում և առևտրի կազմակերպման վրա և քիչ միջոցներն են մնում անդամների կարիքները բավարարելու նպատակով: սպրանք ձեռք բերելու համար: Բիշ չի պատահում, յերբ նոր կողմակերպվող կոոպերատիվ իր առաջին քայլերն անելիս կատարում ե սխալներ, փաստներ և կրում ե նրա անդամները կորցնում են մինչև իսկ այն չնչին կոոպեկները, վոր հավաքել են անդամագլխով: համար: Ծառ հաճախ պատահում են դեպքեր, յերբ կոոպերատիվի աշխատակիցների անշնորհքության ու անվորձության հետևանքով կոոպերատիվ խանութի ապրանքներն ու մթերքները սկզբում ախլի վատ, ախլի թանգ են լինում, քան հարևան մասնավոր խանութում: Կոոպերատիվի անդամներն այդ դեպքում վայ հալով իրենց գնումները կատարում են կոոպերատիվից, վորպեսզի պահպանեն իրենց ստեղծած զործի զոյությունը:

Բայց նման անհաջողությունից հետո դժվար ե լինում դրդել անդամներին, վոր իրենց փայավճարներն ախլեացնեն:

Առանց կեղծ ամոթի, պետք ե ասել, վոր բոլոր այդ մեղքերն ու դժբախտությունները ԽՍՀՄ սպառնողաբացիայի մեջ կրկնակի ուժով արտահայտվել են նրա աշխատանքի անցյալ այն ծանր ժամանակաշրջանում, յերբ նա Խորհրդային իշխանության տնտեսական նոր քաղաքականության պայմաններում վերածնվում եր նոր սկզբունքով: Խորհրդային Միության բանվորական ու գյուղացիական մասսաները միանգամայն քայքայվել եյին իմպերիալիստական և քաղաքացիական պատերազմների ընթացքում, բոլորովին հյուժվել եյին՝ շնորհիվ յերաշտների, սովի ու բրկադայի և չունեյին Ֆինանսական ազատ միջոցներ: Ավելացնենք և այն, վոր այն ժամանակ կոոպերատիվ առևտուրը վատ եր դրված և աշխատավոր մասսաների համակրանքը չափազանց չնչին չափով եր գրավում: Յեվ վերջապես, միջոցների կուտակմանը չափազանց խանգարում եր նաև խորհրդային դրամանիշների անընդհատ ու խիստ անկումը—այսոր դու անդամավճար մտցրել՝ վաղն այդ անդամավճարն իր արժեքը կորցնում եր: Ահա այս պատճառով, համարյա թե անհույս մի խընդիր եր դառնում սպառողական կոոպերացիայի փայավճարների գանձելը:

Այժմ դրությունը բոլորովին այլ ե. կոոպերացիան դարձել ե կամավոր և ամբողջովին կառուցվում ե աշխատավոր մասսաների ինքնագործունեյությամբ. դրամական ռեֆորմն ստեղծել ե նոր ու կայուն դրամ. գյուղացիների ու բանվորների աշխատավարձը նշանավոր չափով բարձրացել և մոտեցել ե նախապատերազմյան չափերին. և վերջապես՝ կոոպերատորներն ել իրենց աշխատանքի ընթացքում կատարել են վորոշ նվաճումներ: Այս բոլորն ախլի նպատավոր պայմաններ են ստեղծում, վորպեսզի կոոպերացիայի սեփական միջոցները հավաքվեն հենց կոոպերացիայի անդամների անդամավճարներից: Զպետք ե շըփովվել այս դեպքում յերեկան յեկող դժվարություններից: Ամենից առաջ՝ չպետք ե հուսահատվել, վոր միջոցների հավաքումն ստիպված ենք սկսել, համարյա միշտ ել, ռուբլիներից: Մենք չենք առաջինները և վերջիններն ել մենք չենք լինելու: Հիշենք անգլիական սպառնողաբացիայի նահապետներին—նշանավոր «Ռոչդեյլյան պիոներներին»: Նրանք իրենց աշխատանքն սկսել են—մեր դրամով հաշված— 250 ռուբլով

(28 ֆ. ստերլինգ) իրերը չեն, վոր այդ աղքատության վրա չարամիտ կերպով հրճվում էյին նրանց հարեան մասնավոր խանութ-ւաններն ու կոոպերատիվ ձեռնարկումները ուրիշ թշնամիները: Իսկ այժմ, 80 տարի հետո, յեթե վերցնենք անգլիական կոոպերացիայի փայտադրամագլուխները միայն—նրանք **անցնում են մեկ միլիարդ ութբուլց:**

Յեթե պետք է ուստական որինակ՝ կարող ենք վերցնել Յենտրոսոյուզը—սպառկոոպերացիայի համամիութենական կենտրոնը: Սկսելով իր աշխատանքը 1898 թվին, Յենտրոսոյուզն ուներ ընդամենը 800 ութբուլի փայտադրամագլուխ: համաշխարհային պատերազմի սկզբում (1914 թ.) այդ գումարը հասավ 400,000 ութբուլ—այսինքն՝ ավելացավ 500 անգամ: Իսկ այժմ, 1924 թվին, կրկին 10 տարի հետո, Յենտրոսոյուզի ամբողջ դրամագլուխը արդեն անցել է 30 միլիոն ութբուլց:

Հիշի՛ր կոոպերատոր.—Մի՛ ՇՓՈԹՎԻՐ ՔՈՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ ՅԵՐԵՎԱՆ ՅԵԿՈՂ ԴԺՎԱ-ՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ—ՔԵԶԱՆԻՑ ԱՌԱՋ ՄԻԼ-ԼԻՈՆԱՎՈՐ ՄԱՐԴԻԿ ԵՆ ԱՆՑԵԼ ԱՅԴ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ ՅԵՎ ԱՆՑԵԼ ԵՆ ՀԱԶՈՂՈՒԹՅԱՄԲ:

Իհարկե, պետք է խոստովանել, վոր բոլոր յերկրների կոոպերացիայի միջոցների ստեղծման գործում խոշոր դեր է խաղացել սեփական միջոցների մի ուրիշ աղբյուրն էս—դա կոոպերացիայի տնտեսական գործունեությունը զանազան տեսակներից ստացվող ոգուտն է:

Բայց հենց իսկույն նկատենք, ամենից առաջ, այն խոշոր տարբերությունը, վոր կոոպերատիվ տեսակետից մոտենալով՝ կարելի չէ գտնել կոոպերացիայի ոգուտի աղբյուրների միջև: Իսկապես **կոոպերացիա** կարելի չէ համարել միմիայն այն աշխատանքը, վորի **անմիջական** նպատակն է բավարարել կոոպերատիվի անդամների այս կամ այն կարիքը: Սրան կից հաճախ կատարվում է նաև կողմնակի, զուտ **առեմսրական** աշխատանք, վոր ծավալվում է միմիայն ոգուտ քաղելու նպատակով: Այդպիսի աշխատանքը կամ բոլորովին պետք չի լինում կոոպերատիվի անդամների համար, կամ պետք է գալիս ավելի փոքր

չափերով: Յեվ վերջապես պետք է առանձնացնել վորոշ տեսակի աշխատանքներ, վոր կոոպերացիան կատարում է **հասարակական** ոգուտի նկատառումներով: Շատ հաճախ կոոպերացիան նրման աշխատանքներ կատարում է պետական կամ հասարակական հիմնարկների հանձնարարությունով: Ինչքան էլ հարգելի ու պիտանի լինի նման աշխատանքը, այնուամենայնիվ այն զուտ կոոպերատիվ գործունեություն անվանել չենք կարող: Մինչդեռ տնտեսական նոր քաղաքականություն կիրառման սկզբնական շրջանում սպառողական կոոպերացիան այդպիսի աշխատանք մեծ չափերով է կատարել:

Ոգուտի վերոհիշյալ բոլոր ձևերը ՄիջՄ-ի սպառկոոպերացիան ոգտագործել է այն ժամանակաշրջանում, յերբ նա դեռ էս, մատնանշված պատճառներով, իր անդամներից կամավորական սկզբունքներով չեն կարողանում միջոցներ ստանալ: Այդ ուղղությամբ հատկապես մեծ աշխատանք է կատարել Յենտրոսոյուզը:

1921 թվի սեպտեմբեր 1-ին—նոր հիմունքներով կատարվող աշխատանքի սկզբում—Յենտրոսոյուզի առևտրական աշխատանքների համար տրամադրվող միջոցների միակ ազատ պահեստը հանդիսանում էյին իր ապրանքները, վորոնք գնահատվում էյին 3.600.000 ութբուլի վոսկով: Ըստ վորում այդ ապրանքների նշանակալից մասը կազմում էյին դժվար վաճառվող բոլոր տեսակ ապրանքների մնացորդները: Սկսվեց միջոցների գանձման աշխատանքը. առ 1-ն հունվարի 1922 թվի Յենտրոսոյուզի ամբողջ դրամագլուխը հաշվվում էր մոտ 8 միլիոն ութբուլի և դեռ այդ գումարի նշանավոր մասն էլ գտնվում էր ուրիշ կազմակերպությունների հետ ունեցած վիճելի հաշիվների մեջ, անշարժ կապում է այլ, վոչ առևտրական արժեքներում: Պետք է նկատել, վոր այն ժամանակ ստեղծված առևտրական այլ հիմնարկներ պետությունից միջոցներ էյին ստանում ավելի խոշոր չափերով. Ժողովրդական Տնտեսության Բարձրագույն Խորհրդի կենտրոնական առաքինն սկզբնական գործառքների համար ստացավ 20.000.0000 ութբուլի վոսկով, «Միլբոպրոդուկտ» ակցիոներական ընկերությունը՝ 40.000.000 ութբուլի վոսկով և այլն:

Սպառողական կոոպերացիան աշխատում էր շատ ծանր պայմաններում: Շատ վատ էյին և այն ապրանքների տեսակները, վոր սպառողական կոոպերացիան ստացավ պետական որպանների հետ կնքած իր առաջին յերկու խոշոր պայմանա-

գրերով — Պարթոզկոմատի հետ՝ հացի պատրաստումների առթիվ (1921—1922 թ.) և Գլխավոր տնտեսական հետ՝ աշխատանքի կոչված՝ տասնմիլիոնյան վարկի համար (1922 թ.):

Բոլոր այդ ծանր պայմաններում սպառնալուծության չըվատնեց իր արժեքները, ինչպես այդ արժեք պետական որդաներից շատերը, այլ կարողացավ պահպանել ու մեծացնել տն: Առ 1-ն հունվարի 1923 թվին գույքստյուգների (սպառնալուծության նահանգական միությունների) միջին գրամագույնը, կայքով ու ապրանքներով 30.000 վոսկե ուրբուռ արժեքից պակաս էր. իսկ 1923 թվի սկզբներին այդ միջին գրամագույնը մոտենում է 300.000 վոսկե ուրբուռ, այսինքն՝ 2 տարում ավելացել է մոտավորապես 10 անգամ: Մենք արդեն տեսանք, վոր Յնտրոստյուգն էլ այդ ժամանակամիջոցում նշանավոր չափով ավելացրեց իր գրամագույնները:

Ճիշտ է, այստեղ ոգնություն հասավ այն հանգամանքը, վոր սպառողական կոոպերացիային վերագարձվեց իր կայքը, վոր պետությունը նրանից վերցրել էր (ազգայնացրել էր) քաղաքացիական կուլի ժամանակ: Հենց միայն այդ հանգամանքը 1922 թվին Յնտրոստյուգի գրամագույններն ավելացրեց մի քանի միլիոն ուրբուռով: Խոշոր քանակությամբ արժեքներ վերագարձվեցին նաև միություններին, ինչպես և մի քանի ստորին կոոպերատիվներին: Բայց և այնպես, առևտրական շրջանառություն համար այդ վերագարձնելը անչափ քիչ միջոցներ էր տալիս, ընդհակառակը, հետ ստացված արդյունաբերական ձեռնարկներն ու անշարժ կայքը պահանջում էին շրջանառության միջոցների անհապաղ ծախսումն՝ այդ ձեռնարկները կարգի բերելու և աշխատեցնելու համար:

Այդ պատճառով՝ սպառողական կոոպերացիայի ձեռք բերած սեփական միջոցների գլխավոր մասը — տնտեսական նոր քաղաքականության ժամանակ — այնուամենայնիվ կազմում էին տնտեսական գործունեությունից ստացված ոգուտները: Յնվ հենց այդ արդյունքով միայն կարելի է բացատրել կոոպերատիվ աշխատանքի լայն ծավալման այն հնարավորությունը, վոր ստացվել և ներկայումս:

Նրանց, ովքեր կասկածում են, թե թույլատրելի է տնտեսական աշխատանքից ստացվող ոգուտի ոգտագործումը, բավական է ցույց տալ անգլիական կոոպերացիայի որինակը: Անգլիական կոոպերացիայի փայադրամագույնը կազմում է նրա

ամբողջ գրամագույնի մեկ յերրորդը միայն: Հետևապես՝ մնացած յերկու յերրորդը գանձված է հենց տնտեսական աշխատանքի կարգով:

Միևնույն անգլիական որինակը մեզ պետք է ցույց տա, թե Ռուսական կոոպերացիան դեռևս վորքան բան ունի անելու սեփական միջոցների ստեղծման ճանապարհին և թե մեր կոոպերատիվ գրամագույնները դեռևս ինչքան հեռու յեն այն միջոցներից, վոր ունի յեվրոպական հին կոոպերացիան և հատկապես՝ անգլիականը:

Մեծաքանակ գնումներ կատրող յերկու ընկերությունների (անգլիական և շոտլանդական) գրամագույնները 1914 թվին արդեն հասել էին 130.000.000. ուրբուռ, իսկ 1920 թվին անցան 300.000.000 ուրբուռ: Այս թվերը մեզ չպետք է հուսալքեն, այլ ավելի պիտի խրախուսեն մեր հետագա աշխատանքը. չըպետք է մոռանալ, վոր Յնտրոստյուգը գոյություն ունի 26 տարի, իսկ անգլիական մեծաքանակ գնումների ընկերություն՝ արդեն 60 տարուց ավելի: Նա բավական ժամանակ է ունեցել՝ այդպիսի խոշոր գրամագույն հավաքելու համար: Հետքը բազմապիսի է, վոր յերբ բացվեց անգլիական մեծաքանակ գնումների ընկերությունն ու միացվեցին 651 կոոպերատիվներ, այդ միևնույն տարին Ռուսաստանում ստեղծվեց յինովի առաջին սպառողական բանվորական ընկերությունը:

Հիշի՛ր կոոպերատոր — ԾՐԱԳՐՎԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԿԱՏԱՐԻՐ՝ ՍԵՓԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

Վերջում հիշատակենք կոոպերացիայի սեփական միջոցները կազմող և վոչ հաճախ հանդիպող, բայց և այնպես հնարավոր աղբյուրների մասին — դրանք տարբեր տեղերից ստացվող զանազան թողակներն ու նվիրատվություններն են: Այսպիսիների մեջ ամենից առաջ պետք է հաշվել հին «տեբերի» հատկացումները. ձեռնարկությունների տեբերը կոոպերատիվներին, կազմակերպված բանվորներին ու ծառայողներին, իրր ոժանդակություն, սկզբի շրջանում գործը կազմակերպելու համար, կամ իրր լրացուցիչ ոժանդակություն, տալիս էին վորոշ հատկացումներ: Արտաքուստ դա միմիայն բարեգործություն էր, բայց

հաճախ այդ բարեգործության տակ թաղնված եր բանվորներին ու ծառայողներին ստեղծած հիմնարկներն ավելի ուժեղ կերպով իրենց «ձեռքն առնելու» ցանկությունը: Նման զոհաբերություններ պատահում են նաև մեր ժամանակներում, յերբ վորեն տրեստ կամ ձեռնարկության տեր իր բանվորներին ու ծառայողներին ոժանդակում է կոոպերատիվ ստեղծելու կամ այն ամրացնելու գործում: Իհարկե, այս ոժանդակությունն առաջվա զգվելի բնույթը չունի և այն կարելի չէ ընդունել, բայց նման ոժանդակությունը կոոպերացիայի միջոցների համար հիմնական աղբյուր համարել չի կարելի:

Հիշիր կոոպերատոր—ՍԵՓԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑ-
ՆԵՐԴ ՍՏԵՂԾԻՐ ՎՈՉ ԹԵ ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒ-
ԹՅԱՄԲ, ԱՅԼ ԻՆՔՆԱԳՈՐԾՈՒՆԵՑՈՒԹՅԱՄԲ
ՈՒ ՏՆՏԵՍՈՒՄՈՎ:

Գ Լ ՈՒ Խ II

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ԱՆԴԱՄԻ ՄՈՒԾՈՒՄՆԵՐԸ

ՄՈՒՏԲԻ ՎՃԱՐ

Սպառողական ընկերության մեջ մտնող ամեն մի նոր անդամ կոոպերատիվի դրամագլխի համար պետք է տա՝ այսպես կոչված՝ մուտքի վճար: Այս վճարն անվերադարձ է—վերածվում է հասարակական անբաժանելի դրամագլխի ու մուծողին չի վերադարձվում—վոչ ընկերության անդամությունից կամավոր հեռանալիս և վոչ ել հեռացվելու դեպքում: Այսպիսով՝ մուտքի վճարներն ամբողջովին ծառայում են հասարակական գործին—կոոպերատիվի դրամագլուխ ստեղծելուն, այդ պատճառով կոոպերատիվ գործի համար շահավետ է մուտքի վճարների չափն ավելացնելը: Բայց դրանով չքավոր քաղաքացիների համար դժվարանում է կոոպերատիվի մեջ մտնելու հնարավորությունը—ուստի և հաճախ որենքով նախորոշվում է մուտքի վճարի ամենաբարձր չափը: Պատերազմից առաջ ամենաբարձր չափը համարվում էր 3 ռուբլի. իսկ այժմ, համաձայն 1924 թվի մայիս 20 դեկրետի, մուտքի վճարը չի կարելի ճշգրտել 50 կոպեկից ավելի: Ասենք, պատերազմից առաջ ել իրականում մի շուրջ մուտքի վճարը հազվադեպ էր:

Հատկապես կարևոր է, վոր մուտքի վճարի չափը փոքր լինի այն ընկերություններում, վորոնց անդամների կազմը հաճախ է փոփոխվում, շնորհիվ տեղական պայմանների—որինակ՝ սեզոնային աշխատանքների վայրերում:

Հակառակ դեպքում մուտքի վճարի մեծությունը կխանգարի, վոր կոոպերատիվի մեջ մտնեն այն քաղաքացիները, վորոնք այդ վայրում յերկար բնակվելու տաղրություն չունեն: Մյուս կողմից՝ մուտքի վճարը հատկապես կրճատելու կարիք չկա, վորովհետև ամեն մի նոր անդամի ընդունելությունը կապված է արձանագրվելու

վորոշ ծախքերի հետ և այլն: Իսկ գործողորենքներով՝ կոոպերատիվի աճից համարվելու համար՝ բավական է կանխիկ կերպով մեքսիկոյի մոսկովի վեցեր, ֆուգաձ մուծումները կարելի չէ անել հետգհետե—ժամկետներով: Պետք է հիշել նույնպես, վոր մուտքի վճարի մեկ անգամ վորոշված չափը փոփոխվում է վորոշ դժվարությամբ, վորովհետև այդ դեպքում պետք է փոխել կանոնադրությունը, պետք է նորից արձանագրվել և այլն:

Խորհուրդ կոոպերատորին.—ՄՈՒՏՖԻ ՎԼՃԱՐԻ ԶԱՓԸ ՊԵՏՔ Ե ՎՈՐՈՇԵԼ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՓԱՅՆՎՃԱՐԻ ՄԵԿ ՏԱՍՆՈՐԴԱԿԱՆԻ ԶԱՓՈՎ:

ՓԱՅՆՎՃԱՐՆԵՐԸ

Անդամի կատարած վճարումների հենց այս տեսակն է, վոր սպառողական ընկերության սեփական միջոցների գլխավոր աղբյուրն է կազմում: Մուտքի վճարների հակառակ՝ փայեք մնում են իբր սեփականությունը փայե մեքնող աճից, վորն իրավունք ունի այդ դրամը հետստանալ ու, յեթե ինքը վորեն պատճառով հեռանում կամ հեռացվում է սպառողական ընկերության անդամությունից: Ժիշտ է, դրա համար պետք է սպասել մինչև այն ժամանակ, յերը ընկերության անդամների ընդհանուր ժողովը կհաստատի այն գործառքային տարվա հաշվետվությունը, վորի ընթացքում հեռացողը հայտարարություն է տվել կամ տեղի չէ ունեցել հեռացնելու վորոշումը: Հաշվետվության հաստատումից հետո փայավճարը պետք է վերադարձվի ընկերության նխակին անդամին, կամ նրա մահվան դեպքում՝ նրա ժառանգներին:

Այսպիսով՝ կոոպերատիվին փայավճարներ տալը, անկախ կոոպերացիայի գործին անմիջական ոգուտ բերելուց և անդամներին ապրանք մատակարարելուց, կարող է միջոց հանդիսանալ՝ դրամներ խնայելու համար: Իսկ յեթե ընկերության գործառքներն ոգուտ են բերում, ապա փայերն իրենց տիրոջը տալիս են նաև շահ, վոր փայադրամագլխի վրա ավելացվում է վորպես տոկոս: Յերբեմն այդ բանը այնքան ձեռնառու է լինում, վոր ստիպված են լինում փայերի վորոշ քանակ սահմանակ, վորպիսի քանակից ավելին ընկերության ամեն մի անդամը չի

կարող ունենալ: Համենայն դեպս, մեր որենքով արգելված է ընկերության գործերը վարելու կամ ընկերության ծառայություններինց ոգովելու խնդրում վորեն արտոնություն տալ նրանց, ովքեր ավելորդ փայեր ունեն:

Ասենք՝ այժմ մենք ավելի շատ մտահոգված ենք նրանով, վոր ընկերության բոլոր անդամներին գրավենք դեպի մատչելի փայավճարները լրիվ մուծելու և անդամների քանակն ավելացնելու ուղին:

Մայիսի 20-ի դեկրետով սպառողական ընկերությունների անդամի համար, իբր պարագիք փայավճարի ամենաբարձր չափ նշանակված է հինգ ուրլի: Այդ գումարից ավելին իբր անդամի պարտադիր փայավճար չի կարելի մտցնել կոոպերատիվի կանոնադրության մեջ: Պատերազմից առաջ սահմանված այդ չափը հավասար էր 10 ուրլու: Փայավճարի ներկա չափը սահմանված է այն նպատակով, վորպեսզի չքափոր բնակչությունն սպառողական կոոպերացիային անդամագրվելու հնարավորություն ունենա:

Պետք է խոստովանել, վոր իմպերիալիստական պատերազմի և այլ արհալիրքների ազդեցությունից հետո ՍՍՀՄ-ի բնակչության մեծ մասն իսկապես վոր դժվարությամբ կարող է դրամ հավաքել անդամավճարների համար: Փորձը ցույց է տալիս, վոր մինչև 5 ուրլի իջեցված փայավճարն իսկ դանձվում է մեծ դժվարությամբ և քիչ տեղերում միայն այդ տեսակետից մենք բավարար հաջողություններ ենք ունեցել: Գործն ավելի լավ է գրված բանվորական ու քաղաքային կոոպերացիայում, վորտեղ բնակչությունը դրամական ավելի մեծ միջոցներ ունի, քան գյուղական բնակիչը:

ՓԼՅԵՐԻ ԳԱՆՁՈՒՄԸ ԲԱԶԱԲԱՅԻՆ ՅԵՎ ԲԱՎՈՐԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎՆԵՐՈՒՄ

Ինչպես արդեն տալից, քաղաքային և բանվորական բնակչությունը դրամական ավելի մեծ միջոցներ ունի, քան գյուղացին: Այդ իսկ պատճառով, քաղաքային ու բանվորական կոոպերատիվների համար նորմալ և համապատասխան պիտի համարել փայավճարի այն առավելագույն չափը (5 ու.), վոր վորոշված է մայիս 20-ի դեկրետով: Այդ չափից շեղումներ կարելի չէ թույլատրել միմիայն բացառիկ դեպքերում:

Ամենից առաջ պետք է հիշել, վոր փայավճարի վորոշված չափն ինքնին չափազանց փոքր է և բացատրվում է որին աղբորդի այն ցանկությամբ, թե ինչ գնով ել լինի՝ բնակչության լայն խավերին հնարավորություն պիտի տալ կոոպերատիվ աշխատանքի հունը մտնելու համար: Սա մի հասկանալի ու բնական ցանկություն է խորհրդային իշխանության կողմից, վոր միշտ ել հաշվի չե առնում չքավոր բնակչության շահերը: Բայց հենց այդ նույն պատճառով 5 ուրբի անդամավճարը պետք է համարել այնպիսի գումար, վոր անհրաժեշտ է բոլոր ուժերով իրականացնել կյանքում՝ կոոպերատիվների աշխատանքն ապահովելու համար: Յեվ իրոք՝ դեռ պատերազմից առաջ, տասը ուրբի փայավճարը համարվում եր այնպիսի մի գումար, վորով հազիվ թե կարելի լիներ բավարարել անդամների կարիքները և այն ժամանակվա 10 ուրբին՝ գնելիք ապրանքների ու մթերքների արժեքի տեսակետից՝ կարելի չե հավասարեցնել ներկայիս մոտ 20 ուրբյուն: Պարզ է, վոր մեծացել է նաև սպառկոոպերացիայի շրջանառության միջոցների պահանջը:

Կոոպերատորի պարտականությունը. —
 ԶԳՏԻՐ ՔՈ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ՊԱՐՏԱ-
 ԴԻՐ ՓԱՅԱՎՃԱՐԸ ՀԱՍՑՆԵԼ ԱՄԵՆԱ-
 ԲԱՐՁՐ ՉԱՓԻՆ — 5 ՌՈՒԲԼՈՒՆ:

Ինչպես ցույց տվեց Ցերաբսեկցիայի*) մեջ համախմբված բանվորական կոոպերատիվների փորձը, բանվոր կոոպերատորները բավական լավ հասկանում ու յուրացնում են այդ պարտականությունը: 1924 թվի աշնանը 127 բանվորական կոոպերատիվ կազմակերպություններն իրենց անդամների փայավճարները գանձել էին հետևյալ չափով:

1—	ական ուրբի	2	կազմակերպություններ		
2—	»	»	13	»	»
3—	»	»	20	»	»
4—	»	»	1	»	»
5—	»	»	86	»	»

Ցերաբսեկցիան բանվորական կոոպերացիայի համաժողովրդական կենտրոնն է, վոր կից է Ցենտրոսոյուզին — «Центральная секция рабочей кооперации».

Նշանակում է՝ բանվորական կոոպերատիվների յերկու յերրորդը գանձել է 5-ական ուրբի:

Մինչդեռ, 1924 թվի սկզբներին փոքրամասնություն էին կազմում 5-ական ուրբի անդամավճար ունեցող կազմակերպությունները: Պետք է հուսալ, վոր մոտ ժամանակներում արդեն բացառություն կլինեն 5 ուրբուց պակաս պարտադիր փայավճար ունեցող բանվորական կոոպերատիվները: Ինքնին հասկանալի չե, վոր բանվորների համար մատչելի փայավճարների չափը ավելի հեշտ կարելի չե անցկացնել Բաղաճային կոոպերատիվներում, վորոնք ընդհանուր առմամբ միացնում են ավելի ունևոր քաղաքացիներին, քան բանվորական մասսան ե: Դեռ պատերազմից առաջ հաճախ հարկ եր լինում քաղաքային ընկերություններին ավելի սանձելու, քան առաջ քշելու փայավճարների գանձման տեսակետից:

Բայց անդամավճարների չափ **ՎԱՆԴԱՆԵԼ** բավական չե. — գլխավոր դժվարությունն այն է, վոր ընկերության անդամներից այդ անդամավճարները **ՎԱՆԴԱՆԵԼ** է մտնեն ընկերության ղրամարկղը: Ճիշտն ասած՝ նման դեպքում չի խմացվում, թե ինչն է ավելի դժվար — արդեն չեղած անդամներից լրացուցիչ փայակը գանձելը, թե՞ նոր անդամներ գրավելը:

Շատ դեպքերում ամենաարագ ու անվնաս միջոցն այն է, վոր համաձայնություն կայացվի այն ձեռնարկության կամ հիմնարկության հետ, վորտեղ աշխատում են կոոպերատիվ անդամ-բանվորները:

Այդպիսի համաձայնությամբ ձեռնարկության Վարչությունը միանգամից կոոպերատիվի գանձարկղն է մտցնում կոոպերատիվների անդամ հանդիսացող իր բանվորների կամ ծառայողների կողմից կոոպերատիվ մոծելիք ամբողջ փայավճարը, իսկ հետո հետզհետե դուրս է գալիս նրանց աշխատավարձից: Հասկանալի չե, վոր նման գործողության համար նախապես ստացվում է բանվորական ժողովի կամ, համենայն դեպս, ամեն մի առանձին անդամի համաձայնությունը:

Առաջներում անդամավճարների այս ձևի գանձման դեմ բազմաթիվ վեճեր ու առարկություններ էին լինում: Առարկություններից գլխավորն այն վախն եր, վոր այդ ձևով կոոպերատիվին կանգամազրվեն վոչ բավականաչափ գիտակից և կոոպերատիվ գործի նշանակությունը լավ չըմբռնող մարդիկ:

«Ջոկ բան է, յերբ վոգևորություն տենդում, ընկերներից

ազդեցութեան ներքո ստորագրում ես, վոր գրասենյակը աշխատարձիցդ փայ հատկացնի և ջոկ բան ե, յերբ միանգամից կամ մաս-մաս այդ վճարումները կատարում ես քո գրպանից»։ Այսպէս ե գրում հին կոռպերատորներէից մեկը։ Իհարկե, այս նկատառումը դեռ այսօր ել չի կորցրել իր վորոշ նշանակութիւնը, սակայն նրա ուշժը, այնուամենայնիւ, պակասել ե։ Հեղափոխութիւնն այնքան գիտակցութիւն ե տվել բանվորութեանն ու ընդհանրապէս աշխատավորներին, վոր այժմ արդեն ավելորդ ե դառնում առաջվա «անգիտակցութեան» մասին խոսելը։ Բայց մի ուրիշ յեղրակացութիւն կարելի յե հունել։ այդպիսի միջոցը պետք ե գործադրել վոչ թե «վոգեւորութեան տեսքով», այլ լրջօրեն պետք ե բացատրել անդամագրվելու այդ ձևի շահավետութեանն ու անշահավետութեանը՝ մատնանշելով վճարումի ճիշտ չափը և այլն։ Այդ ժամանակ անշահավետ կողմերը միշտ ել անուշադրութեան կմատնվեն և կմնա միմիայն ոգուտը։

Իսկ ոգուտ ստանում են բոլոր նրանք, ովքեր մասնակցում են այդ գործին — թե կոռպերատիվը, թե բանվորը և թե ձեռնարկութիւնը։ կոռպերատիվը կավելացնի իր դրամագլուխը, բանվորն այդ նոր միջոցները կօգտագործի ավելի լավ ապրանքներ ստանալու համար, իսկ հիմնարկութիւնը կամ ձեռնարկութիւնը կշահեն նրանով, վոր բանվորներին տված աշխատավարձով հընարավոր կլինի ձեռք բերել ավելի արժան ապրանքներ ու մթերքներ։

Մի տեսակետից միայն, պետք ե խոստովանել, վոր վերը առաջ բերած միտքը ճշմարիտ ե։ Վորպեսզի կոռպերատիվի անդամը միանգամայն գիտակից կոռպերատոր դառնա, վոչ միայն նրան պետք ե ձեռնարկորեն անդամագրել կոռպերատիվին, այլ և պետք ե ստեղծել բարոյական ու նյութական այնպիսի խթաններ, վորոնք կարող են ամրապնդել դեպի կոռպերատիվ յեղած հետաքրքրութիւնը։ Թե ըստ մարդու բնական հատկութեան և թե ըստ ներկա կյանքի պայմանների, այդ տեսակետից առաջին տեղը գրավում են այն նյութական բարիքները, վորոնցով կոռպերատիվը իր անդամներին կարողանում ե զանազանել ուրիշ գնորդներէից։ Հասկանալի յե, վոր այդ բանը հատկապէս կարեւոր ե այն դեպքերում, յերբ կոռպերատիվի գործունէութիւնը իր անդամներից ավելի լայն շրջան ե ընդգրկում։ Նման դեպքերում, կոռպերատիվի նոր անդամներ գրավելու նը-

պատակով ոգտագործելու համար կարելի յե հանձնարարել մի շարք արտոնութիւններ, վորոնցով ոգտվում են կոռպերատիվի իրավատեր անդամները։

ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ԱՐՏՈՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Այդ արտոնութիւնները կարող են տարբեր ձևեր ընդունել։ Ամենից առաջ անհրաժեշտ ե անդամների մոծած փայաւճարների վրա գալ գրամագլխի ոգտագործման վորոց օտկոս։ Այդ տոկոսը սովորաբար վճարվում ե ոգուտից, վոր պարզվում ե տնտեսական տարվա ընթացքում՝ կոռպերատիվի կատարած գործառքների արդյունքից։

կոռպերատիվի անդամներին շահագրգռելու մի ուրիշ ձևն ել՝ վաճառքի գներէից արվող գեղջն ե, վոր կոռպերատիվի անդամներն ստանում են, իսկ մյուս գնորդները՝ վոչ։ Այս արտոնութեան նշանակութիւնն այն ե, վոր կոռպերատիվի անդամն առհասարակ ամեն մի գնումը կատարելու ժամանակ զգում ե կոռպերատիվ աշխատանքի օգտակար գերը և հենց դրանով աւորյալում վարժվում ե կոռպերատիվում ունեցած իր մասնակցութիւնը գնահատելու։ Հասկանալի յե, վոր այդ արվող գեղջն սովորաբար մեծ լինել չեն կարող, վորովհետեւ նրանք արվում են շուկայի գների մրցման հետեանքով ստեղծված նորմալ գներից։ Բայց և այնպէս, արտոնութիւնների այս տեսակը ամենակոռպերատիվը պիտի ձանաչել, — կոռպերացիայի ժամանակակից խնդիրներին համապատասխան լինելու տեսակետից — քանի վոր կոռպերացիան մշտական մրցման մեջ ե գտնվում մասնավոր կապիտալի հետ և այդ մրցմանը կարող ե դիմանալ, համարյա բացառապէս՝ շուկայի գներն իջեցնելու քաղաքականութեամբ։

Նյութական արտոնութեան յերրորդ հնարավոր տեսակը — գնումների համար տրվող պրեմիան ե, վոր յուրաքանչյուր անդամի վճարվում ե նրա կատարած գնումների համեմատ և տարածվում ե կամ բոլոր ապրանքների վրա, կամ թե՛ ապրանքի վորոշ տեսակների վրա։ Այդ պրեմիային կարելի յե տալ զանազան բնույթ. ավելի կոռպերատիվ բնույթ, յերբ պրեմիայի նպատակն ե կոռպերատիվի անդամներին գրավել ու մասնակից դարձնել կոռպերատիվի ամենորյա մասնաշաղկապ աշխատանքներին, և առևտրական բնույթ, յերբ պրեմիան տրվում ե վորոշ տեսակ ապրանքների՝ այդ ապրանքների սպառմանն ու արագ

վաճառքին նպաստելու համար: Այս յերկրորդ դեպքում հեշտությամբ կարելի չէ չափազանցութեան մեջ ընկնել և խախտել կոոպերատիվ սկզբունքները: Բավական է մատնանշել այն հեռանկարները, վորոնք այդ տեսակետից—թե՛ ներկայումս և թե՛ անցյալում—կապված են գինու և շաշվուկի այլ առարկաների վաճառքի հետ: Այդպիսի դեպքերում, ընկնելով պրեմիայի հետեից, կոոպերատիվի անդամը հեշտությամբ կարող է կոոպերատիվի ու կողմնակի գնորդի միջև միջնորդ դառնալ և տարածել այնպիսի ապրանքներ, վորոնք դժվար թե համապատասխան լինեն կոոպերատիվ զաղափարներին: Անմիջական շահ ձեռք բերելու տեսակետից՝ նյութական արտոնութեան այս ձևը միջին տեղն է բռնում տոկոսի և ղեղձի միջև: Իսկապես վոր՝ պրեմիա ստանալու համար չպետք է սպասել մինչև տնտեսական տարվա վերջը և դրանով հետաձգել կոոպերատիվի շահավետ դերի հանդես բերելը, այլ ընդհանրապես՝ պրեմիաների վճարումը կարելի չէ կատարել այն ժամանակամիջոցում, վորն ամենից նպատակահարմարը նշանակվի:

Իսկ յեթե նյութական արտոնութեան վերոհիշյալ յերեք տեսակները գնահատելու լինենք անդամներին անմիջապես գրավելու տեսակետից, նկատի ունենանք նրանց դեմոկրատական լինելը, ապա պետք է խոստովանենք, վոր ի հարկի, այդ յերկու սկզբունքներն ամենից ավելի իրար մոտեցնող հանդիսանում են ղեղձերը: Յեւ իրոք, փայադրամագլխի վրա տոկոսներ դալը կոոպերատիվի անդամի համար միմիայն մշտական խնայողութեանը շահակութուն ունի, և այդ տոկոսային հավելումները շատ հաճախ չեն տրվում անդամներին, այլ ավելացվում են նրանց մտցրած փայադրամագլխին: Նշանակում է՝ տոկոսային այդ հավելումները ստանալու համար անհրաժեշտ է կոոպերատիվից դուրս գալ, իսկ դրանք ձեռք բերելու համար դեռ պետք է սպասել այնքան ժամանակ, ինչքան կանոնադրութեամբ նախատեսված է անդամների փայավճարները վերադարձնելու համար: Ներկայիս դրածող նորմալ կանոնադրութեան համաձայն, այդ վերադարձնելը կատարվում է այն տնտեսական տարվա հաշվետվութեանը հաստատելուց յերեք ամիս հետո, վոր տարվա ընթացքում անդամը կոոպերատիվից հեռանում է: Այս պայմաններում յերկար ժամանակ հետաձգվում է փայավճարի ոգուտն ստանալու հնարավորութեանը և կորչում է անմիջական շահագրգռութեանը դեպի այդ դրածը: Բայց դրա փոխարեն, այդ ձևն ամենից ավելի

չէ պաշտպանում կոոպերատիվի շահերը, վորովհետև ստացված ոգուտը մնում է կոոպերատիվի շրջանառութեան մեջ, համեմատյան դեպս, մինչև այդ ոգուտի բաշխումը, իսկ տոկոսները փայադրամագլխի վրա գալու դեպքում՝ ավելի յերկար ժամանակով: Ինչ վերաբերում է գնումների պրեմիային, ապա վերջինս պայմանավորված է վոչ միայն կոոպերատիվի անդամի փոքր կամ մեծ շահագրգռութեամբ դեպի կոոպերատիվի գործը, այլ և այն նյութական միջոցներով, վոր կոոպերատիվի անդամը ծախսում է ապրանքներ գնելու համար: Հասկանալի չէ, վոր այդ պրեմիան խոշոր կախման մեջ է կոոպերատիվի տվյալ անդամի բարեկեցութեանից: Բանի վոր պրեմիաների վճարումը տեղի չէ ունենում վորոշ ժամանակաշրջանում ու միանգամից, ապա մեծ քանակութեամբ և փոքր քանակութեամբ գնումներ կատարող անդամների միջև տարբերութեանը խոշոր կլինի և անդամների միջև անխուսափելիորեն կստեղծվի շերտավորում: Բացի այդ, ինչպես արդեն ասացինք, նման պրեմիան տրվում է ի հաշիվ այն տարբերութեան, վոր կա կոոպերատիվ վաճառքի ու շուկայի գների միջև և հենց դրանով էլ չափազանց դժվարանում է մասնավոր շուկայի դեմ տարվող մրցումը: Այդ բոլոր նկատառումներով, անհրաժեշտ է խորհուրդ տալ կոոպերատիվներին—և հատկապես անդամների նկատմամբ իրենց դրութեանը դեռ ևս չամրապնդած կոոպերատիվներին—վոր անդամներ գրավելու համար ամենից առաջ ընտրեն անմիջական ղեղձերի ուղին: Նման դեպքում, ինչպես մենք արդեն ասացինք, անդամներն անմիջապես իրացնում են կոոպերացիայի ընձեռած արտոնութեանները և հենց դրանով ավելի չէ շեշտվում կոոպերատիվի ու նրա մրցակիցների տարբերութեանը:

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՎԱՐԿԱՅԻՆ ԱՐՏՈՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Բացի վերոհիշյալ նյութական արտոնութեաններից, կոոպերատիվի անդամներին ուրիշներից ավելի նախապատվութեան տալու մի այլ հնարավորութեան էլ կա, վոր անպայման զգալի միջոց է հանդիսանում ու հատկապես արժեքավոր է թույլ կաղղութեան տեղ անդամների համար: Այդ միջոցը կոոպերատիվի անդամներին կարճատև ու յերկարատև վարկ տալն է: Վարկի այդ յերկու տեսակները ներկայումս բավական լայն ծավալ են

ստացել քաղաքային ու բանվորական կոոպերատիվներում:

Ամենից ավելի հեշտ և բանվորների ու ծառայողների համար այսպես կոչված մանր-կրպակային սպառողական վարկ կազմակերպել այն ձևանարկություններում, վորոնք այդ վարկային գործառքների մեջ շահագրգռված են իրենց ու բանվորների փոխարարներություն տեսակետից: Վերջերս վարկի այդ տեսակը լայն գործադրություն և ստացել հատկապես այն տիպի բանվորական կոոպերացիայում, վոր համախմբված և Ցերաբսեկցիայի մեջ: Հնում մանր-կրպակային վարկը կառավարներ եր առաջացնում այն տեսակետից, վոր կոոպերացիան ստիպված եր իր միջոցները ծախսել մանր վարկային շրջանառություն վրա և դրանով զրկվում եր իջ գործունեությունը զարգացնելու հնարավորությունից: Այդ առարկությունն իր ուշի մեջ և մնում նաև ներկայումս հատկապես այն դեպքերում, յերբ ձևանարկություններն իրենց հաշիվները ժամանակին չեն մաքրում կոոպերատիվի հետ բանվորների համար կոոպերատիվից, ի հաշիվ ձևանարկության, վարկային ոժանդակություն ստանալիս: Այնուամենայնիվ, այդ սխալ դեպքերը չպետք և յեկակեա դարձնել գործի նորմալ գրություն ժամանակ, յերբ ձևանարկությունը կոոպերատիվին վորոշ միջոցներ և տալիս իբր ավանս, կամ գոնե ժամանակին բանվոր ու ծառայող անդամների աշխատավարձից վճարում և նրանց պարտքը—այդպիսի պայմաններում վարկի այս ձևի կիրառման դեմ արգելքներ չեն կարող լինել:

Մինչդեռ այդ արտոնությունը կոոպերատիվի չունենոր անդամի համար նշանակալից շահ և: Բավական և հիշել, վոր հին ժամանակ մասնավոր առևտրականները հենց այդ ճանապարհով եյին իրենց հետ կապում և մինչև իսկ շահագործում իրենց հաճախորդ բանվորներին ու ծառայողներին—գնորդական (заборная) գրքույկներով ապագուիկ ապրանք բաց թողնելով: Կոոպերատիվի անդամի համար ամենից շահագրգռելու յեկառաջ վարկ ստանալն և, վորով նա կարող և ձեռք բերել տան հիմնական կահույք կամ լայն սպառման այնպեսի առարկաներ, վորպիսին իր աշխատավարձով միանգամից զնել չեր կարող: Այս ձևի վարկն ավելի բարդ և քան կարճատև-մանրկրպակային վարկը: Նա պահանջում և բարդ պայմանագիր և յերաշխափորություն այն ձևանարկության կողմից, վորտեղ տվյալ բանվորն ու ծառայողն աշխատում են: Սակայն գործը կանոնավոր զնելու դեպքում կտրելի յե ոգտագործել և այս տիպի վարկավորումը: Այս յերկու

գործառքների կիրառումը և փայլավճար մոծելու դեպքում կոոպերատիվի անդամին այդ իրավունքներից ոգտվելու հնարավորություն վերապահելը՝ միշտ ևլ ամենալավ զրգիչը կհանդիսանան կոոպերատիվին անդամագրվելու համար:

Վերջապես, չի կարելի աչքաթող անել և մի ուրիշ միջոց, վորով կոոպերատիվի անդամներին կարելի յե առանձնացնել կոոպերատիվի ծառայությունը ոգտվող ընդհանուր սպառող մասնայից: Այդ միջոցը—անմիջական ծառայությունների ընթացքում կոոպերատիվի անդամներին, ուրիշների համեմատությունը, հարմարությունների տեսակետից վորոշ արտոնություն տալն և: Գործադրվում են զանազան ձևեր, անդամներին ապրանքը վաճառվում և հերթից դուրս, սահմանափակ քանակությամբ յեղած ապրանքները գլխավորապես անդամներին ևն վաճառվում, անդամներին բավարարելու համար նշանակում են հատուկ, նրանց ավելի հարմար ժամեր, իրավունք և տրվում ապրանք պատվիրել և առանց փոխադրական ծախքի՝ ապրանքը տանը ստանալ, կոոպերատիվին կից կազմակերպվում են զանազան ոժանդակիչ ձևանարկներ և այլն:

Հիշի՛ր կոոպերատոր.— ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎՆ ԻՐ ԱՆԴԱՄԻ ՄԱՆՐ ԿԱՐԻՔՆԵՐՆ ԻՆՉՔԱՆ ՇԱՏ ՀՈԳՍ, ԱՅՆՔԱՆ ԱՎԵԼԻ ՄԵԾ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՏՈՒՅԱԾ ԿԼԻՆԻ

Անդամներ գրավելու այս միջոցը կոոպերատիվ տեսակետից չի կարող հանդիպել վորեև առարկություն: Ամենակասկածելին կարելի յե համարել անդամներին հերթից դուրս ապրանք վաճառելը, վորովհետև կողմնակի գնորդի համար գրանով կարող են ստեղծվել խոշոր անհարմարություններ և խանութում կառաջանա այնպիսի սնցանկալի մթնոլորտ, վոր քիչ կնպաստի կոոպերատիվի գործունեության լավ համբավին: Այդ տեսակետից ավելի նպատակահարմար և կոոպերատիվի անդամների համար հատուկ ժամեր նշանակելը կամ անդամների համար բաշխման հատուկ կետեր բացելը: Իսկ ընդհանրապես, պետք և հիշել, վոր կոոպերատիվի անդամի շահերի նկատմամբ յեղած ուշադրությունն այնքան ավելի կզնահատվի, վորքան նա ավելի հաշիվի կառնի լայն մասսաների հիմնական շահերը:

ԱԳԻՏԱՑԻՈՆ ԱՇԽԱՏԱՆԲԸ

Ինչքան ել մեծ լինեն կոոպերատիվի անդամին տրվող նյութական առավելություններն, այդ առավելությունները նշելն ու կյանքում անց կացնելը բավական չէ. առհասարակ մասսայական կազմակերպությունների հատկությունն այնպես է— իսկ կոոպերատիվն ել մասսայական կազմակերպություն է— վոր հաջողություն հասնել կարելի չէ միայն այն դեպքում, յերբ **ՏՏՏՏՏՏՏՏ** կամ **լավ աշխատանքի** միանում են հատուկ, վոչ առեկտրական մեթոդներ: Խանութում կարգը կարող է լավ լինել, կոոպերատիվի անդամները կարող են բավարարվել լավ, բայց քանի դեռ այդ առավելությունների մասին լայն կերպով հայտին չէ— կազմակերպության շատ լավ ծառայությունները կողմովն միմիայն քչերը:

Հիշի՛ր կոոպերատոր.— ԱԳԻՏԱՑԻՈՆ ԿՈՈ-
ՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ԱՄԵՆԱԼԱՎ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԻՅ
ՄԵԿՆ Ե:

Այս միտքը պետք է յուրացնեն կոոպերատիվ գործիչները: Ազդեցություն այս ձևին հաճախ վերաբերվում են արհամարհանքով, հատկապես տնտեսավարները, վորոնք չեն հավատում **խոսքի** ուժին և վարժվել են ամեն ինչ գործով կառուցելուն: Միանգամայն ճիշտ է, ի հարկե, վոր **խոսք** առանց **գործով** ամրապնդելու՝ անհող ու անշուր է: Բայց միուս կողմից, գործն ել առանց խոսքով ի հայտ բերելու՝ կմնա անհայտություն մեջ և հարկավոր արդյունքը չի տա:

ԼԱՎ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՅԵՎ ԱՅԻ ՏՆՏ-
ԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՏԱՐԱԾՎՈՂ ԸԻՇՏ
ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՄԱԶԱՓՎԵԼԸ
ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳՐԱԶԱՓ
ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆ Ե:

Ազիտացիան կարելի չէ և պետք է անցկացնել ամենարագմազան ձևերով, վորոնց համար քաղաքներում և բանվորական կենտրոններում կան շատ հնարավորություններ: Այս գործում

կոոպերացիային բացառիկ ոժանգակություն կարող է ցույց տալ տպագրական խոսքը: Գրքերը, բրոշյուրներն ու թերթերը կոոպերացիայի ամենահավատարիմ դաշնակիցներն են հանդիսանում: Դեռ ևս հին ժողովրդասեր պրոֆեսոր Չուպրովն եր ասում, վոր կոոպերացիան ամենից ավելի ուժեղ է այնտեղ, վորտեղ ժողովուրդը գիրք է սիրում:

Այդ տեսակետը, վորպես ճշմարտություն, մնում է մինչև այսօր: Կոոպերատիվ գաղափարների տարածման, կոոպերատիվի նոր անդամներ, ինչպես և կոոպերատիվի նոր միջոցներ գրավելու գործում կոոպերատորի մի այլ ուժեղ դաշնակիցն են հանդիսանում պրոֆմիությունական կազմակերպությունները: ՍԽՀՄ-ի սահմաններում նրանց ուշիմ այնքան մեծ ու հանրածանոթ է, վոր զժվար թե կարիք լինի նրանց վրա կանգ առնելու:

Կոոպերատորի կանոնը.— ՍԵՐՏ ԳՈՐԾԱԿ-
ՅՈՒԹՅՈՒՆ ՊՐՈՖԵՍՍԻՈՆԱԼ ԲՋԻՋՆԵՐԻ
ՀԵՏ:

Այս է բանվորական միջավայրում աշխատող կոոպերատորի առաջին կանոնը:

Պրոֆեսորինալ բջիջներն իրենց անդամներին պետք է կոչ անեն կոոպերատիվի մեջ մտնելու համար. նրանք պետք է ողնեն ու ազդեցիկ մղեն անդամավճարների ավելացման գործում, նրանք պետք է անպարտաճանաչներին կարգի հրավիրեն՝ իրենց կոոպերատիվ պարտքը կատարելու համար: Վերջապես՝ պետք է հիշել նաև կուսակցական կազմակերպությունները վորոնք նշանակալից դեր են խաղում: Կոմունիստական կուսակցության ղեկավար բոլոր որդանների ամբողջ գիծն ուղղված է դեպի կոոպերատիվ շարժման աջակցումն ու զարգացումը: Վաղիմիր Իլյիչ Լենինի ավանդները լավ են յուրացվել և կուսակցության ղեկավարության ասպարիզում նրան հաջորդողներն արդեն կիրառում են այդ ավանդները: Կոոպերատիվի համար նոր անդամներ ու միջոցներ գրավելու խնդրում կուսակցական կազմակերպությունների ոգնությունը միշտ ել ակտիվ գործոն կհանդիսանա:

ԱՆԴԱՄԱՎՋԱՐՆԵՐԻ ՄՈՒԾՄԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ

Բայց կա և գործի մի այլ կողմը, վոր կոոպերատորը հաշվի

պետք է առնի փայտավճարային կամ պանիրային ժամանակ: Ինչպես կոոպերատիվի հին անդամներին, նույնպես է նոր անդամագրվողների համար ամեն կերպ պետք է հեշտացնել իրենց պարտքի կատարումը—զրա համար առաջին և ամենաիրական միջոցը, ի հարկե, փայտավճարները մաս-մաս մուծելու հնարավորությունն է: Սպառողական ընկերությունների ներկայումս գործող նորմալ կանոնադրությամբ մաս-մաս մուծելուն վերաբերվող ժամկետը նախատեսված է և էլի առաջացնում այն արգելքները, վոր կային հնում, յերբ իշխանություն ունեցողները չքավոր բնակչության համար զժվարացնում էլին կոոպերատիվ հունի մեջ մտնելու խնդիրը: Այդ ժամկետը կարելի չէ սահմանել զանազան ժամանակամիջոցներով, բայց ցանկալի չէ, վոր բանվորական ու քաղաքային կոոպերատիվների համար մուծումների ժամկետները համաձայնեցվեն բանվորների ու ծառայողների ուժերիկ ստանալու ժամանակին հետ, յերբ այդ մուծումները կատարվում են ավելի թեթև ու նպատակահարմար կարգով: Ինչպես վերևում արդեն ասվեց, շատ ղեպքերում հենց ձեռնարկության, կամ ձեռնարկության վարչության համար ձեռնառու չէ լինում բանվորներին ու ծառայողներին ընդառաջելը և նրանց փոխարեն կոոպերատիվին անդամավճար տալը, ի հարկե, հետագայում նրանց աշխատավարձից այդ գումարը դուրս գալու պայմանով: Այս դրավիճ միջոցի գործադրման ժամանակ կոոպերատորները չպետք է տարվեն իրենց նեղ շահերով և ըստ հնարավորին ավելի նպաստավոր ժամկետներ պիտի նշանակեն իրենց ընկերության ապագա անդամների համար՝ թեկուզ հենց ստանալիք գումարի վորոշ նվազեցման և ժամկետի յերկարացման գնով: Հակառակ դեպքում կոոպերատիվը հենց առաջին օրից ծանր՝ բեռնման կրնկնի բանվորների ուսերին և նրանց համար զժվար կլինի այդ առաջին ճնշումից ազատվելը:

Կոոպերացիայի փայտադրամադրվի մեծացման միջոցներից մեկն էլ, միշտ յեղել է, այդ նպատակով կոոպերատիվի ոգուտներն ոգտագործելը—ոգուտներն անդամավճարի վերածելը—բայց այդ մասին մենք ղեռ ավելի մանրամասն կխոսենք հետագայում:

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՓԱՅԵՐ

Պետք է կանգ առնել նաև կոոպերատիվի անդամի լրացուցիչ փայտավճարի վրա, վոր պարտադիր փայտավճարից ավելի չէ:

Ի հարկե, նման մուծումներ կարող են կատարել միայն այն անդամները, վորոնք վորոշ չափով բարվոք նյութական վիճակ ունեն: Ինքնին հասկանալի չէ, վոր նման մուծումներ կոոպերատիվի անտեսություն զարգացման տեսակետից չափազանց ցանկալի չեն, վորովհետև մեծացնում են կոոպերատիվի հիմնական զրամագույնը և հնրավորություն են տալիս գործառքներն ավելի զարգացնելու: Անհատ անդամների կողմից չափազանց մեծ փայտավճար մտցնելու դեմ միշտ էլ գոյություն է ունեցել միայն մի առարկություն. ընկերության գործերի նկատմամբ հարուստ անդամների չափազանց մեծ ազդեցություն ձեռք բերելու վտանգը: Առանձին անդամները խոշոր մուծումներ կատարելիս՝ ընկերության գործերի ընթացքի վրա ուժեղ ազդեցություն ունենալու հնարավորություն են ստանում հենց թեկուզ այն դեպքում, յերբ սպառնում են՝ թե կոոպերատիվից դուրս կգան: Այդ պատճառով ընկերությունների կանոնադրությունների մեջ հաճախ կետեր են մտցվում փայտավճարների այն քանակի մասին, վորից ավելին ընկերության անդամն ունենալ չի կարող: Ս.Ս.Հ. Միության ներկա պայմաններում նման վտանգների հիմք չկա. բայց, իդեպ՝ սպառողկոոպերացիայի մասին հրատարակված հիմնական ղեկրումում հատուկ մատնանշում կա այդ մասին. վոր մի քանի փայեր ունեցող անդամը հատուկ իրավունքով կամ արտոնություն չի ոգտվում: Այդ իսկ պատճառով կարիք չկա հատուկ միջոցներ ձեռք առնել փայտավճարների կուտակման դեմ. ներկայիս նորմալ կանոնադրությունը կուտակման վոշ մի սահման էլ չի կանխորոշում: Այս պայմաններում լիակատար հիմք կա խրախուսելու առանձին անդամների բարի կամքը, վոր սրանք ոգնություն հասնեն երենց կոոպերատիվին:

ՓԱՅԱՎՃԱՐԱՅԻՆ ԿԱՄՊԱՆԻԱՆ ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՍՊԱՌԿՈՂԵՐԱՏԻՎՈՒՄ

Բոլորին հայտնի չէ, վոր սպառողական կոոպերացիայի աշխատանքն ընդհանրապես գյուղում ավելի զժվար է և ավելի պակաս հաջողություններ է ունենում, քան քաղաքում: Այդ բացատրվում է մի շարք պատճառներով, բայց հազիվ թե նրանցից ամենակարևորը չպետք է համարել հենց գյուղական այն բնակիչներին աղքատությունը, վորոնք ամենից ավելի չեն թեքված ղեպի կազմակերպումն ու ղեպի սպառողական կոոպերատի-

վի պաշտպանումը: Ունեւոր գյուղացին շատ ավելի հաճախ կարող է գնալ քաղաք կամ հարեան մեծ գյուղը, վորտեղ պետք յեղած ապրանքները կարելի չէ ձեռք բերել: Զքավորի համար ընդհակառակն, հաճախ այդ ճանապարհները փակ են, կամ փոխադրական միջոց չունի, կամ գործից կտրվել չի կարողանում և այլն: Մինչդեռ այդ չքավորներն ու չունեն, վորպեսզի պաշտպանեն ու վտարի կանգնեցնեն սպառողական կոոպերատիվը, վոր նրանց ազատագրելու չէ մասնավոր առևտրականին յենթարկվելու ստրկական պայմաններին:

Գյուղական կոոպերատիվ աշխատանքի յերկրորդ մեծ դրժվարութիւնը գյուղացիների՝ դեպի կոոպերացիան ունեցած՝ անվստահ կամ դառն հիասթափութեամբ լի վերաբերմունքն է: Վտանք կորցրել են հին կոոպերատիվը մոծած իրենց փայլածարները, վտանգը գրամներն անարժեք են դարձել՝ դրամները անկման ժամանակաշրջանում, շատերին խրտնեցրել է վատ տարվող աշխատանքի հետևանքով կոոպերատիվ խանութում տիրող ապրանքային թանգութիւնն ու ապրանքների վատութիւնը, շատերն էլ առհասարակ խուսափում են հասարակական աշխատանքից և զերադասում են իրենց մասնավոր տնտեսական կյանքում պարփակվելը և այլն: Այս բոլոր դժվարութիւնները հանրածանոթ են և հենց ամենամեծ պատվի արժանի յեն այն կոոպերատորները, վորոնք այդ արդիւքները կարողանում են հաղթահարել:

Իսկ հաղթահարել կարելի չէ համարյա թե միշտ, պահանջվում է միմիայն վորոշ վարժութիւն ու ճիշտ մտտեցում, ըստ վորում, ի հարկէ, բոլորովին տարբեր մտտեցում, քան բանվորական ու քաղաքային կոոպերացիայում: Ասենք, մի կողմից՝ փայլածարներ գրավելու հաջողութիւնը գյուղում էլ կախված է նույն պատճառներից, ինչ վոր քաղաքում. կոոպերատիվ աշխատանքի հենց հիմքում նրա անդամները պետք է պարզորեն զգան այն առավելութիւնները, վոր իրենք ունեն կոոպերատիվի կողմնակի հաճախորդ—գնորդների համեմատութեամբ: Գյուղում, քաղաքից ավելի ուժեղ կերպով, պետք է ցուցադրել կոոպերատիվին մասնակցելուց ստացվող **աճախակաճ**, գործնական արդյունքները: Յեթե քաղաքում դեռ կարելի չէ տատանվել ու քննել այն հարցը, թե զրամական ինչ ձևի շահ պետք է տալ կոոպերատիվի անդամին.— տարվա վերջում ոգուտից արվող տոկոսները փայի վրա գալով, ծախու գներից զեղջ անելով, թե՛ գնումների

համար պրեմիա տալով— ապա գյուղում այդպիսի կասկածներ լինել չեն կարող. ծախու ընդհանուր գներից անդամներին զեղջ անելն ամենալավ միջոցն է, վորով կարելի չէ հաղթահարել գյուղի բնակչի անվստահ վերաբերմունքը դեպի կոոպերացիան և կարելի չէ պատասխանել նրա ամենորոյա մեծ ու անհատնում կարեւորներին: Կոոպերատիվի նկատմամբ վստահութիւն ամբողջով զերու տեսակետից մասնավոր մրցակիցներին հաղթահարելով միայն կարելի չէ անցնել հետաձգումներով վճարում կատարելուն—գնումների համար պրեմիա տալուն կամ փայլածարների վրա տոկոսներ ավելացնելուն:

Գյուղական կոոպերատիվներում, իհարկէ, քաղաքից ավելի մեծ չափով, պետք է կոոպերատիվի անդամի կարիքներն ըստ հնարավորին լրիվ կերպով բավարարել, և այդ կերպ անդամներին պետք է առանձնացնել կողմնակի սպառողների ընդհանուր մասսայից: Գյուղում, իհարկէ, գլխավոր ուշադրութիւնը պետք է կենտրոնացնել կյանքի այլ կողմերի վրա. ինչքան էլ վոր աշխատանքային ժամը գյուղացու համար թանգ լինի, այնուամենայնիվ շնորհիվ կենցաղային պայմանների, գյուղում ժամանակն ավելի պակաս արժեք ունի, քան քաղաքում, վորտեղ բանվորի ու ծառայողի ամեն մի բոպեն հաշվի չէ առնված, վորովհետև բոպեներով է չափված ու ձևած քաղաքային կյանքի ամբողջ դասավորումը — բանվորի կամ ծառայողի համար շատ թանգ է գործի սկսվելուց, տրամվայից ու գնացքից մի բոպե ուշանալը: Դրա փոխարեն, դժվար ճանապարհներ ունեցող ու հեռու ընկած գյուղում կոոպերատիվի անդամի համար հաճախ անչափ մեծ արժեք ունի այն հնարավորութիւնը, վոր նա ժամանակին և պետք յեղած քանակութեամբ կարող է ստանալ չափազանց անհրաժեշտ վորոշ ապրանքներ:

Յեթե կոոպերատիվը տվյալ շրջանում արտադրվող հացի կամ այլ մթերքների սպառման համար էլ միջնորդական աշխատանք է կատարում, ապա այդ դեպքում կոոպերատիվի ձեռքում միանգամից լինում են բազմաթիվ արտոնութիւններ, վոր նա կարող է արամադրել անդամներին և դրանով նոր փայլածարներ գրավել: Կանխավճարները ևս կարելի չէ առաջին հերթին անդամներին տալ, մթերքների շատութեամբ զեղջում էլ կարելի չէ առաջին հերթին անդամների մթերքներն ընդունել և այլն:

Գյուղական կոոպերատորը շատ լավ պետք է հիշի, վոր նրա աշխատանքը աշխարհային, և յեթե անտեսավար ու հասարակական վերաբերմունքով կոոպերատիվը կարելի չէ արագութեամբ բարձրացնել, ապա նույնքան հեշտ է՝ կոոպերատիվը կործանել անսխալ վերաբերմունքով:

Հիշի՛ր կոոպերատոր.— ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԻՔՆԵՐԻ ԲԱՎՈՐԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀՈԳԱՆՑՊԵՍ, ԻՆՉՊԵՍ ՔՈ ԿԱՐԻՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԵՍ ՀՈԳՈՒՄ:

Փայտվճարներ գրավելու համար տարվելիք ապրանքիայի ձևերն, ի հարկե, գյուղում ավելի տարբեր են, քան քաղաքում:

Այստեղ ավելի մեծ նշանակություն ունի առանձին գյուղացիների վրա անձնական ազդեցություն գործելը: Կարևորը վոչ այնքան բնակչությունը գործին տեղյակ չլինելն է, ինչքան այն, վոր գյուղացիներին խորապես ու հաստատապես համոզես, թե կոոպերատիվ կազմակերպությունն ոգտավետ ու անհրաժեշտ է: Գյուղական միջավայրում հեղինակություն վայելող մարդկանց հետ անհատապես զրուցելը, ինչպես նաև գյուղական ուսուցչի և գյուղի այլ աշխատողների ոգնություն զինելը շատ բան կարող են անել փայտվճարային կառավարչային հաջողություն համար:

ՓԱՅՆՎՃԱՐԸ ՄՈԻՄԵԼՈՒ ԴՅՈՒՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Գյուղական կոոպերատիվների անդամավճարների չափը կամ անդամավճարների մուծման կարգը հաստատելու խնդրում պետք է շատ ավելի զգուշ լինել: Ամենից առաջ գյուղում, բացառիկ դեպքերում միայն կարելի չէ սկսել ամենաբարձր նորմայից՝ 5 ու փայտվճարներից: Հատկապես անհրաժեշտ է առանձին ուշադրություն դարձնել անդամավճարների մուծման համար ծրագրված ժամկետներ մշակելու վրա: Ինչպես և քաղաքային կոոպերացիայում, վճարման ժամկետներ վորոշելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն մոմենտները, յերբ գյուղացու վճարունակությունը լավանում է: Գլխավորապես, ի հարկե, գյուղացին

վճարունակ է լինում աշնանը, յերբ վաճառքի չէ հանում իր հավաքած հացն ու այլ մթերքները:

Միանգամայն նպատակահարմար է այդ ժամանակն ոգտագործել փայտվճարների մուծումը գյուղացնող մի ուլիշ միջոցի համար. պետք է թույլատրել, վոր մուծումները կատարվեն վոչ թե զրամով, այլ գյուղատնտեսական մթերքներով, և այդ մթերքները պետք է ընդունել գոյություն ունեցող գներով: Նըման միջոցը հատկապես հարմար է այն դեպքերում, յերբ կոոպերատիվն ինքը հացի և հում նյութերի պատրաստման գործառքներ է կատարում:

Ջրավոր գյուղացիների անդամավճարները գանձելու համար կարելի չէ և նպատակահարմար է տեղական գյուղական փոխգումքների ոգնությունը դիմել: Այդ ոգնությունը կարելի չէ ցույց տալ իր անդամավճարների համար տրվող փոխառություն և յերբեմն ևլ ուղղակի կարելի չէ տալ՝ վորպես այդ կարիքին հատկացվող նպաստ: Իր ճառերից մեկում մեր՝ Համամիությունական Գյուղական Ընկեր Կալինինը հենց այդպես էլ բընորոշել է փոխգումքների դերը. «Մինչև անգամ չքավորություն համար կոոպերատիվ փայեր պետք է ձեռք բերի»:

ԳԼՈՒԽ III

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ԳՈՐԾԱՌՔՆԵՐԻՑ ԱՏԱՑՎՈՂ ՈԳՈՒՏԸ

ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԱՌՔՆԵՐԻՑ ԱՏԱՑՎՈՂ ՈԳՈՒՏԸ

Ինքնին հասկանալի չէ, Վոր այս տեսակի գործառքները սպառողական կոոպերատիվի գործառքների հիմնական կորիզն են կազմում և հենց զրանով ել կոոպերատիվի շրջանառությունների ամենահաստատուն մասն են կազմում: Յեթե կարելի չէ խոսել կոոպերատիվ ոգուտի մասին, — այդ խոսքի իսկական իմաստով, հասկանալով այն իբր կոոպերատիվ աշխատանքից ստացված ոգուտ, թե ըստ նրա ելուծյան, և թե ըստ նրա գաղափարական բովանդակության, ապա, իհարկե, առևտրական սպառողական աշխատանքն ամենից ավելի չէ մոտենում այդ ըմբռնման: Ոգուտ ստանալու հնարավորության և կարելի չէ ասել, կոոպերատիվ տեսակետից ոգուտն որինաչափ համարելու հարցը, զանազան ժամանակներում յենթարկվել և տարբեր պարզարանումներին: Վրանք գտնում ելին, Վոր կոոպերատիվի ստացած ոգուտն ընդհանրապես չի կարող համարվել ոգուտ այն իմաստով, ինչ իմաստով այդ հասկանում են մասնավոր կապիտալիստները. նրանք ասում ելին, Վոր կոոպերատիվի ոգուտը հասարակական սեփականություն և և այդ իսկ պատճառով այն «ոգուտ» անվանել չի կարելի: Ուրիշներն ընդհակառակն՝ Վոչ մի տարբերություն չեյին դնում մասնավոր ձեռնարկի ու կոոպերատիվի ոգուտի միջև: Մեզ զբաղեցնում և Վոչ թե այդ գաղափարական հարցը, այլ այն գործնական խնդիրը, թե կոոպերատիվ շարժման հաջողությունների տեսակետից Վորքան նպատակահարմար ու թյուլատրելի չէ ոգուտ ստանալն այնպիսի գործառքներից, ինչպիսին հանդիսանում և առևտրական-սպառողական աշխատանքը, Վոր ծառայում և իր

անդամների կարիքների բավարարմանը: Այս պարզ հարցի պատասխանը նույնքան պարզ և, այդ ոգուտն անհրաժեշտ ու անխուսափելի չէ ամբողջ կոոպերատիվ աշխատանքի շահերի տեսակետից: Իրոք, դժվար թե հնարավոր լինի աշխատանքը դնել այնպես, Վոր գործառքից Վոչ ոգուտ, Վոչ ֆլաս ստացվի և ծախսի ու յեկամուտի գումարները նույնը լինեն. այդ բանը դժվար և, Վորովհետև նման դեպքում Վոչ մի ապահովագրում, Վոչ մի ապահովում չկա այն հնարավոր դեպքերից, յերբ՝ կոոպերատիվի վարչության ամենալավ մտադրություններին հակառակ, այնուամենայնիվ այս կամ այն գործառքը ֆլաս և բերում: Ահա թե ինչու միանգամայն անհրաժեշտ ու որինաչափ և ապահովագրման Վորոշ տոկոսը, Վոր արտահայտվում և հենց թեկուզ անդամների կարիքի բավարարման համար վաճառվող ապրանքների վրա արված Վորոշ հավելումով:

Հիշի՛ր կոոպերատոր. — ՈԳՈՒՏԸ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՊԱՏԱԿ ՄԻ՝ ԴԱՐՁՆԻՐ, ԲԱՅՑ ՈՐԾԱԳՈՐԾԻՐ ԱՅՆ ՎՈՐՈՊԵՍ ՄԻՋՈՑ:

Վոչ մի դեպքում չի կարելի անդամների զրկանք ու ճնշում տեսնել նրանում, Վոր կոոպերատիվը Վորոշ, չափավոր ոգուտ և ստանում: Ստացված ոգուտը ամենից առաջ դառնում և հենց նույն անդամների սեփականություն, Վորոնց բավարարման համար կատարվող գործառքներից այդ ոգուտը ստացվել և: Մաքուր ոգուտ համարվող ամեն մի կոպեկը հետագայում գործադրվում և այնպիսի նպատակով, Վորով շահագրգռված և անդամներից ամեն մեկը, կամ նրանք բոլորը միասին՝ հանձնես իրենց ստեղծած կոոպերատիվ հիմնադրության: Ոգուտի այն մասը, Վոր անմիջապես չի մտնում կոոպերատիվի անդամի անձնական հաշվի մեջ, այնու ամենայնիվ գործադրվում և կոոպերատիվ աշխատանքի զարգացման համար և ամեն մի անդամ ժամանակին այս կամ այն զարգացումից իր այս կամ այն շահը կստանա:

Միակ վերապահումը, Վոր այս տեսակետից պիտի անել, Վորը մենք արդեն մատնանշել ենք, վերաբերում և ստանալիք ոգուտի չափին: Ինքնին հասկանալի չէ, Վոր կոպիտ սխալ, կոոպերատիվ հիմնական սկզբունքների արհամարհում կլինեն, յեթե

իր անդամները կարծիքները բավարարման ծառայող կոոպերատիվ աշխատանքի նպատակը դարձվելը հնարավորին չափ մեծ ոգուտունենալը: Առևտրական նման քաղաքականությունը սխալ կլինի ամենից առաջ նոր անդամներ գրավելու տեսակետից, վորովհետև նրա շնորհիվ ապրանքները կթանդանան և ուրիշ տիպի առևտուրը դեռ մրցելու ասպարիզում կոոպերատիվի համար աննպաստ վիճակ կստեղծվի: Այդ պատճառով ապրանքների վրա արված հավելումների այն չափը, վոր վերջին հաշվով կարող և վերածվել ձեռնարկության ոգուտի, պիտի լինի չափավորաց նըվազ և, համեմատյալ դեպք, չի կարող հավասարվել շահի այն տոկոսին, վոր տվյալ ժամանակում վերցնում և մասնավոր կապիտալը: Ընթանալ այդ ուղիով և մեր որերում ձգտել ոգուտի այն չափին, վոր պայմանավորված և մեր յերկրի կապիտալների ներկայիս աղքատությունը, այդ նշանակում և այլատերել կոոպերատիվ աշխատանքի հիմքերը: Ոգուտի չափը մեր ժամանակում պետք և սահմանափակվի այն նորմալ տոկոսով, վոր առաջներում, հին կոոպերացիայի փորձով, ապահովել և գործի կանոնավոր դարգացումը:

Յեթե մենք ոգուտների խնդրին մոտենանք ժամանակակից պետություն և սոցիալկոոպերացիայի նորմալ կանոնադրություն տեսակետից, ապա այնտեղ ոգուտի չափի վերաբերյալ վոչ մի սահմանափակում կամ արգելք չենք գտնի: Պետք և ասել, վոր հնում, բոլոր յերկրների որենքներն ևլ այդ խնդրում կոոպերացիայի համար վոչ մի հատուկ սահմանափակում չեն կատարել: Այդ բավական չի. ինչ չափով գործը վերաբերում ևր սեփական անդամների բավարարման աշխատանքին, տիպիկ կոոպերատիվ-առևտրական շրջանառությունը, շատ որենսդրություններ այդ շրջանառությունից ստացվող ոգուտը չեյին հարկադրում այն չափով, ինչ չափով վորոշվում ևր մասնավոր ձեռնարկի կապիտալիստական ոգուտի հարկը: Որենսդիրներն այդ դեպքում յերևում եյին այն տեսակետից, վոր վերևում մենք հիշեցինք, թե այդ ոգուտը վոչ թե ամեն մի առանձին անդամի սեփականությունն և, — այլ սեփականություն և կոոպերատիվների ամբողջ մասսայի: Հարկերին վերաբերող մեր ժամանակակից որենքներում ճիշտ նույն կերպ վորոշ քաղաքություններ ևն արվում՝ կոոպերատիվ սահմանների բոլոր աստիճանների վրա, կոոպերատիվի անդամներին ծառայող աշխատանքի համար միայն: Նման շրջանառություններն ինքնին համարվում և այսպես կոչված հալասարեցու-

ցիչ տուրքի լրացուցիչ հարկին վոչ յենթակա և հենց դրանով որենսդիրն ընդգծում և իր վերաբերմունքը դեպի նման շրջանառությունը: 1924 թվին կոոպերատիվ խնդիրների քննություն ժամանակ, ճիշտ և, հարց բարձրացավ, առհասարակ կոոպերատիվ ոգուտի անթույլատրելիություն մասին, բայց այդպիսի սահմանափակումների ձգտող ձայները միանգամայն մենակ մնացին և խՍՀ Միություն քաղաքական ու պետական բարձրագույն հիմնարկները. հեղինակավոր վորոշումներում արձագանք չգտան: Այդ ուղղությունը կոոպերացիային տված միակ հաստատուն հրահանգ իր մեջ պարունակում և չափազանց ոգուտներ անելու անթույլատրելիությունը միայն. կոոպերացիային հրահանգված և վոչ մի դեպքում շուկայի գներից բաժր առևտուր չանել և ընդհանրապես, ձգտել գների իջեցման: Ինքնին հասկանալի չե, վոր հենց այս մեկ ցուցմունքն արդեն վորոշ աստիճան ապահովում և, վորպեսզի կոոպերացիայի ոգուտները չափազանց մեծ չափեր չընդունեն: Փաստորեն, այժմ, ի հարկե, կարեք չի լինում խոսելու գուտ կոոպերատիվ աշխատանքից ստացվող նշանակալի ոգուտների մասին: Այնուամենայնիվ, պետք և հիշել, վոր վոչ միայն մեղ մոտ, այլ և արտասահմանում, սեփական անդամների հետ տարած աշխատանքից ստացվող ոգուտը բավական խոշոր դեր և խաղում կոոպերատիվ կապիտալի աստիճանական մեծացման համար և այդ միջոցը վոչ մի դեպքում արհամարհել չի կարելի: Մյուս կողմից՝ ոգուտի չափը ակամա սահմանափակվում և մի կողմից շուկայի նկատմամբ յեղած մրցությունը և մյուս կողմից՝ կառավարական միջոցներով — վորոշ ապրանքների մեծաքանակ ու փոքրաքանակ վաճառքների գների միջև յեղած տարբերություն համար վորոշվում և սահմանային չափ — և, վերջապես, յերրորդ կողմից ոգուտի չափը սահմանափակվում և կոոպերատիվ գործունեություն համար ստեղծված այն խիստ պայմաններով, վոր սահմանվում և կոոպերացիայի հիմնական մատակարարողի մեր պետադեյուանաբերություն կողմից:

ՄԻՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ՄԹԵՐՄԱՆ ԳՈՐԾԱՌՔՆԵՐԻՑ ՍՏԱՑ-ՎԱԾ ՈԳՈՒՑԸ

Աշխատելով գյուղում, սպառողական ընկերությունը բացի իր անդամներին ապրանքներով բավարարելու գործառնքներից,

չի կարող ուշադրութեան արժանի նաեւ իր անդամների աշխատանքով արտադրված մթերքներն արհեստանապատմութեամբ պայմաններով վաճառքի հանելու խնդիրը: Այդ աշխատանքը սպառողներացիության հիմնական աշխատանք համարել չի կարելի և անհրաժեշտ է ձգտել՝ վորպեսզի սպառողականի հիմնական աշխատանքի համար հատկացված միջոցները վոչ մի դեպքում չծախսվեն հում նյութերի վաճառքի վրա: Այնուամենայնիվ, այդ ապարիդում կոոպերացիայի գործունեությունը համար աշխատանքի լայն ասպարեզից, վոր սպառողներացիան վերջին ժամանակներս, անտեսական նոր քաղաքաճանութեան կիրառումից սկսած, իրերի բերումով մասնակցել և հայթայթման-պատրաստման աշխատանքին և վոչ մի կերպ այդ աշխատանքից ազատվել չի կարողացել: Չէ՞ վոր անտեսական նոր քաղաքականութեան կիրառման առաջին տարիներում սպառողական կոոպերացիան համարյա միակ կոոպերատիվ կապներ հանդիսանում գյուղատնտեսական մթերքներ սպառող քաղաքային բնակիչների և գյուղի միջև:

Այդպիսով, մթերման աշխատանքը սովորական և դարձել մեր գյուղական սպառողներությունների համար և մենք պետք է կանգ առնենք այն դերի վրա, վոր ունի այդ աշխատանքը կոոպերատիվների համար, սեփական միջոցներ ստեղծելու տեսակետից:

Գործը կարգի դնելու դեպքում, առհասարակ չեն կարող առարկություններ լինել այն բանի դեմ, թե սպառողական կոոպերացիան կարող է կատարել մթերման և միջնորդական-արտահանական աշխատանք՝ ստանալով նրա համար վորոշ աշխատավարձ և այդ գործառքներից ստացած ոգուտը հատկացնելով կոոպերատիվի շրջանառություն միջոցների մեծացնելուն:

Սպառողներացիայի հիմնական աշխատանքին արհեստներ չխանգարող ամենալավ ձևը, վոր կարող է ընդունել լինել նման կազմակերպություն համար—դա կոմիսսիոն աշխատանքի ձևն է: Այդ ձևը կարող է տարվել յերկու կերպ: Կոոպերատիվները կարող են կոմիսսիոն հանձնարարություններ ընդունել կոոպերացիայի ավելի բարձր աստիճանից՝ միությունից, իսկ վորոշ դեպքերում նաեւ պետական կազմակերպություններից: Թե մեկը և թե մյուսը գործի համար կոոպերատիվին անհրաժեշտ միջոցներ են տալու, վորպեսզի նա գյուղատնտեսական մթերքների գնումներ ու մթերումներ կատարի: Ըստ վորում՝ կոոպերատիվը իր աշխատանքի համար ստանում է վարձատրություն, վոր վորոշվում

է մթերքների պատրաստման գնի վրա վորոշ հավելումն անելով: Կոմիսսիոն հանձնարարությունները թույլ չեն տալիս փոփոխել այն գինը, վորով մթերքը պատրաստված է և մթերքը հանձնելիս պատվեր տվող կազմակերպությունը չի կարելի առաջարկել ավելի բարձր գին, քան այդ նախատեսված է պայմանագրված կոմիսսիոն տոկոսներով: Նման հավելումով կիսախափի կոմիսսիոն աշխատանքի սկզբունքը և այդպիսի գին տանող կոոպերատիվը այլևս չի վայելի վոչ մի վստահություն: Ինքնըստինքյան, այդպիսի սկզբունքով կատարվող աշխատանքը միանգամայն կոոպերատիվ է և վոչ մի կասկած չի հարուցում: Կոմիսսիոն վճարի չափն այնպես պիտի նշանակել, վոր կատարվելիք կազմակերպչական բոլոր ծախքերը ծածկելուց հետո, այդ գործից կոոպերատիվը ստանա լրացուցիչ ոգուտ՝ կոոպերատիվ դրամադուլին ավելացնելու համար:

Այս ձևի աշխատանքի առավելությունն այն է, վոր նման դեպքում կոոպերատիվը ամենեվից վստահ չի լինարկում իր սեփական միջոցները և համեմայն դեպք, վոչ մի վնաս չի կրում, յեթե, իհարկե, նա փոքր ի շատե ձեռն է հաշվառել իր ծախքերն ու կանոնավոր և կազմակերպել մթերումների աշխատանքը:

Կոմիսսիոն գործառքների մի ուրիշ տեսակը ևս արժանի չէ հավանություն ու խրախուսանքի. կոմիսսիոն աշխատանքի այս ձևն էլ այն է, վոր կոոպերատիվը իր անդամներից և առհասարակ գյուղացիներից կոմիսսիոն հանձնարարություն է ստանում՝ նրանց արտադրած ապրանքները վաճառելու համար: Պետք է լավ իմանալ, վոր կոոպերատիվը այդ դեպքում պարտավորվում է իր անդամին, կամ առհասարակ մթերքի տիրոջը՝ վերադարձնել ապրանքի վաճառքից ստացվող բոլոր ոգուտները, վերցնելով միայն այն փոքր տոկոսը, վոր կոոպերատիվին հասնում է իր ծառայությունների համար: Այս դեպքում ևս, ավելի քան առաջին ձևը կիրառելիս, գների նկատմամբ պահպանվելու է կոմիսսիոն սկզբունքը: Շատ դեպքերում կոոպերատիվները հնարավոր են համարում այդպիսի աշխատանքի ոգուտից ավելի պակաս տոկոս վերցնելը՝ քան այն տոկոսն է, վոր նրանք վերցնում են գնումների պատվեր տվող կազմակերպություններից: Կոոպերատիվների այդպիսի գինը միմիայն վողջունել կարելի չէ, վորովհետեւ այդպիսով նրանք ավելի չեն ամրապնդում մթերքների վա-

ճառքի համար նրանց ոգնությանը դիմողների վստահությունը՝

Հիշի՛ր կոռպերատոր.—ՄԹԵՐՄԱՆ ԱՇ-
ԽԱՏԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ՄԻՋՈՑ-
ՆԵՐԸ ԶՊԵՏՔ Ե ԾԱԽՍԵԼ, ԻՍԿ ԿՈՄԻՍ-
ՍԻՈՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ ՄԵԾ ՈԳՈՒՏ
ԶՊԵՏՔ Ե ՎԵՐՅՆԵԼ:

Այստեղ հատուկ ուշադրության և արժանի այն հավելյալ ոգուտների հարցը, վոր կոռպերատիվ աշխատանքի ժամանակ ստացվում է հացի կամ հում մթերքների վերջնական վաճառքից: Համամիութենական կոռպերատիվ կազմակերպությունները—Ցենտրոսոյուզը, Սկսկոսոյուզը և այլն գյուղատնտեսական աշխատանքի ժամանակ գործադրում են հենց այնպիսի մի ձև, վորով վերջնական ոգուտների մի մասը հասնում է կոռպերատիվ պատրաստումներին մասնակցող բոլոր անձանց: Ցեթե, ասենք, արտասահման և արտահանվել վուշ, վոր հավաքել է գյուղական կոռպերատիվը և վաճառքի վերջնական արդյունքով պարզվում է, թե ոգուտն ավելի շատ է, քան հաշվված էր գործառքի սկզբում, ապա Ցենտրոսոյուզն ոգուտի այդ մասը վերադարձնում է շրջանային միությանը, վերջինս իր հերթին ոգուտի վորոշ մասը տալիս է պատրաստումները կատարող գյուղական սպառողներին: Իսկ ընկերությունը պարտավոր է այդ ոգուտն ամբողջովին բաժանել իր անդամներին: Ահա այդ մոմենտում է, վոր Հափազանց բարենպաստ պայմաններ են ստեղծվում կոռպերատիվի անդամների փայավճարներն ավելացնելու համար: Ցեվ իրոք, գյուղացիները, վոր շատ վաղուց հանձնել են իրենց վուշը կամ այլ մթերքները և ամենևին էլ ինչ վոր հավելյալ միջոցների չեն սպասում, ի հարկե, հեշտությամբ կհամաձայնեն իրենց վերադարձված ոգուտի վորոշ մասը կոռպերատիվին հատկացնել կոռպերատիվի միջոցները փայավճարներով ուժեղացնելու համար:

ՀՈՒՄ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՄԵԱԿՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՍՏԱՅՎՈՂ ՈԳՈՒՏԸ

Սպառկոռպերատիվի միջնորդական միջնաման աշխատանք

*) Մեզ մոտ՝ Հայաստանում կարելի չէ վերամշակել նախադրող, բամբակը և այլն:

Մ. Թ.

քը կարելի չէ խորացնել և լավացնել արտադրողներից կոմիսսիայով վերցրած կամ գնած մթերքների, հում նյութերի սկզբնական մշակումով: Հացամթերքները հատուկ մեքենաներով կարելի չէ չորացնել և տեսակների բաժանել. այսպիսով լավանում է մթերքների վորակը և հեշտանում է նրա նպաստավոր վաճառքը: Այսպիսի գործառքները նպաստավոր և ոգտավետ են թե կոռպերատիվի և թե նրա անդամների համար: Դժբախտությունը միմիայն այն է, վոր ոգուտը ստանալուց առաջ անհրաժեշտ է լինում միջոցներ ծախսել՝ մաքրող և այլ մեքենաներ ձեռք բերելու համար—նորից կոռպերատիվի միջոցները հիմնական, սպառողական աշխատանքից կտրելու վտանգ է առաջանում: Ըստ վորում, այսպիսի աշխատանքի վրա գործադրվող դրամները գործի մեջ են դրվում յերկար ժամանակով և կորսվում են սպառողական աշխատանքի համար: Մինչդեռ հացի կամ այլ հում նյութերի ավելի հաճախակի գնումների ու վաճառքի դեպքում դրամները կարող են արագ շրջանառություն կատարել և վերադառնալ իրենց հիմնական աշխատանքին: Այդ պատճառով կոռպերատիվ սպառողները պետք է հիշեն հետևյալ կանոնը. ինչքան էլ ցածր գին հաքցի յեվ հում ցյուրքի մեակումը, այնուամենայնիվ, սպառողակա՞ն կոռպերացիան կարող է կատարել այդ՝ դրա համար սացած հաճուկ միջոցներով միայն: Այդ պայմաններում, ի հարկե, մեծ ոգուտների մասին խոսք լինել չի կարող, վորովհետև այդ ոգուտները համարյա թե ամբողջությամբ կտրվեն միջոցների տիրոջը:

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՍՏԱՅՎՈՂ ՈԳՈՒՏԸ

Ավելի վտանգավոր է, յերբ մեծ ոգուտ ստանալու մտադրությամբ սպառողական կոռպերացիան ընդարձակում է իր արդյունաբերական գործունեությունը: Տնտեսական նոր քաղաքականությունից սկզբի տարիներում համարյա ամբողջ կոռպերացիան հիվանդացավ այդ վտանգավոր ու վտրակիչ հիվանդությունը: «Տիրոջ սպասող» այնքան շատ արդյունաբերական ձեռնարկներ կային, այնքան զբաղվել էր թվում աշխատանքի համար արդեն պատրաստի դրամավուխ ստանալը, վոր շատ ու շատ կոռպերատիվներ չկարողացան այդ գալթակղությունը դիմադրել և ձեռք բերին մեկը մյուսից փոքր ու անպետք արտադրական ձեռնարկներ: Մեծ մասամբ կոռպերացիան դառնապես հիաս

թափվեց. ձեռնարկություններն անցան նրա ձեռքը կիսավեր դրությամբ, պահանջեցին հիմնական նորոգման ու կահավորման մեծ ծախքեր. կոոպերացիան այդ բոլորի համար իր ուժերից վեր պարտքեր արեց, իսկ ոգուտը համարյա բոլոր դեպքերում մնաց իբր յերազ: Աստիճանաբար այդ վոգեւորությունը սահմանափակվեց և կոոպերացիայի ձեռքում մնացին միմիայն իսկապես ամուր, շահավետ ու պիտանի ձեռնարկները:

Այս դարն փորձը լավ պիտի հիշեն սպառողական կոոպերացիայի բոլոր աստիճանների վրա աշխատողները և հատկապես կոոպերատիվ սկզբնական ցանցը:

Հիշիր կոոպերատոր.—ԱՐԴՅՈՒՆԱՅԵՐԱ-
ԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՂՔԱՏ ԴՐԱ-
ՄԱԳԼՈՒԽ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԶԻ:

Հատկապես պետք է ընդգծել արդյունաբերական ձեռնարկների ոգուտին վերաբերող մի հանգամանք. այդ ոգուտի մեջ մտնում են այնպիսի մասեր, վորոնց ստացումը դյուրությամբ կարելի չէ ապահովել ներքին առևտրական և վոչ թե արդյունաբերական աշխատանքով: Այսպես որինակ՝ յեթե կոոպերատիվը վորեւ տեղից հում նյութեր և ստանում, ապա նա կարող է վաճառել այն կողմնակի կերպով և կարող է շահել գների տարբերությամբ: Ճիշտ նույն կերպ, իր սեփական ձեռնարկի պատրաստած ապրանքից ստացվող ոգուտի մի մասը նա կարող է փոխարինել առևտրական ոգուտով, յեթե այդ միևնույն ապրանքը գնելու լինի կողմնակի տեղից և վաճառի ճիշտ նույն կերպ, ինչպես իր արտադրությունն է վաճառում:

Միայն առանձին, բացառիկ դեպքերում կարելի չէ արդարացնել սկզբնական կոոպերատիվներին կից արդյունաբերական ձեռնարկ կազմակերպելը: Ըստ վորում, արդարացումը պետք է փնտռել վոչ թե ձեռնարկի ոգուտվեություն, այլ կոոպերատիվի անդամների անհրաժեշտ կարիքները բավարարելու մեջ: Այդ առավել եւս կարևոր է, վորովհետև բացառիկ դեպքերում միայն հնարավոր է լինում կոոպերատիվի առևտրական աշխատանքին վորեւ մաս տրամադրել արդյունաբերական աշխատանքի ոգուտից, յեթե, ի հարկե, այդպիսի ոգուտ յերեւն ստացվում է: Մեր ներկա պայմաններում ձեռնարկությունների նորոգման ու

լրացման ծախքերը համարյա ամբողջովին կլանում են հնարավոր ոգուտները:

Անա թե ինչու արդյունաբերական գործունեյությանը միջոցները հատկացնելիս, պետք է հրաժեշտ տալ այդ դրամներին և նրանց դուրս հանել առևտրական աշխատանքի զարգացման ծրագրից:

Սյուսեղից հեռեվյալ յեզրակացությունը պիտի հանել. արհագրությունից սեացվող ոգուտը լավագույն դեպքում ավելացնում է կոոպերատիվ արհագրական, բայց վոչ առեվտրական միջոցները:

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ԱՌԵՎՏՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՅ ՍՏԱՅՎՈՂ ՈԳՈՒՏԸ

Առևտրական գործունեյության անվան տակ, այդ բառի ամենալայն իմաստով, պետք է հասկանալ ամեն տեսակ առևտրական ու տնտեսական աշխատանք, վոր չի ուղղված սեփական անդամներին, ծառայելուն: Բայց հաճախ կոոպերատիվի առևտրական ձեռնարկություն ասելով հասկանում են գործունեյության ավելի սահմանափակ շրջան, այսինքն՝ այն ձեռնարկությունները, վորոնք իրենց վորով հակասում են կոոպերատիվ սկզբունքներին: Այդ տեսակետից պետք է ասել, վոր կոոպերատիվի տեղյալ ասպարեղի աշխատանքի կոոպերատիվ էյությունն ըմբռնելու հարցում կան անցման մի շարք աստիճաններ, բայց միակ ուղիղ բաժանումը կլինի այն, վոր մենք վերը ցույց տվինք. այսինքն՝ վոչ իր անգամներ հեռ կասեաւ բոլոր գործառնները կոոպերատիվի համար պեժ է համարվեն առեվտրական գործառններ: Նույն ձեով առևտրական պետք է կոչվի նաև այդ գործառններից ստացվող ոգուտը:

Դեռ նախահեղափոխական շրջանի կոոպերացիայում շարունակ և շատ վորոշ կերպով կոոպերատորները բախվում էյին այն ոգուտի հարցին, վոր սպառողական ընկերություններն ստանում էյին իրենց կազմի մեջ նմանող անձանց ու հիմնարկներին վաճառած ապրանքներից: Միանգամայն պարզ է, վոր այդպիսի աշխատանքը նշանակալից չափով բարձրացնում է առևտրական գործառններից ստացվող ոգուտը (հասկանալի չէ՝ գործը հաջող վարելու դեպքում) և կոոպերատիվի անդամների փայա-

դրամագլխի համար կարող ե՞ս առաջացնել անհամաչափ բարձր ոգուտի տոկոս: Ոգուտի այդպիսի տարբերությունը կարող ե՞ս հատկապես մեծ լինել ժամանակակից պայմաններում, յերբ կոոպերատիվները մեծ մասի շրջանառությունների մեջ ոտար, գրաված միջոցները հսկայական տոկոս են կազմում և այդ ոտար միջոցների ոգտագործությունից ստացվող յեկամուտը լցվում ե՞ս ոգուտի ընդհանուր կաթսայի մեջ: Այդպիսի ոգուտները սահմանափակվում են նրանով, վոր մասնավոր անձանց հետ կատարած վաճառքի համար կոոպերատիվի շրջանառությունների վրա հավասարեցուցիչ տուրքը համեմատաբար բարձր չափով ե՞կիրառվում: Այնուամենայնիվ, տուրքը վճարելուց հետո ե՞լ ոգուտի քանակը կարող ե՞ս չափազանց խոշոր լինել:

Այսպիսի կարգը արմատապես հակասում ե՞ս կոոպերատիվ գաղափարներին, վորովհետև նա տանում ե՞ս դեպի փայտերերի հարստացում՝ ի հաշիվ մասնավոր գործողների:

ԽՍՀ Միություն ժամանակակից պայմաններում այդ կարգը ավելի ևս անհամապատասխան ե՞ս ժամանակի վորդուն և առևտրական գործունեությունը կոոպերատիվ հունի մեջ գրավելու համար, վոր մի ջանք չպետք ե՞ս խնայել:

Դեպի նույն կողմն են ուղղված նաև ԽՍՀ Միության ղեկավար հիմնարկությունների քաղաքական ցուցմունքները:

Հիշի՛ր կոոպերատոր.— Մի՛ ՏԱՐՎԻՐ ԿՈՂՄ-
ՆԱԿԻՆԵՐԻՆ ԱՊՐԱՆՔ ՎԱՃԱՌԵԼՈՎ:

Այսպիսով, սկզբունքային մոտեցման տեսակետից առևտրական աշխատանքի նկատմամբ յերկու կարծիք լինել չի կարող: Յեթե վերջին տարիների փորձը ցույց ե՞ս տալիս, թե կոոպերացիան առևտրական գործառնքներով շատ ե՞ս տարվում, ապա դրա պատճառները պետք ե՞ս փնտռել կոոպերատիվ աշխատանքի բացառիկ պայմաններում: Տնտեսական նոր քաղաքականությունը մեր ամբողջ յերկիրն ապրեց այսպես կոչված «սկզբնական կուտակումը», յերբ առևտրի վորդին տիրացել ե՞լ ամենալայն շրջաններին: Այդ միևնույն ուղղությամբ ե՞ր թեքվում կոոպերացիան և այն ե՞լ իր աղքատիկ միջոցներով, վորով և տնտեսական նոր քաղաքականություն ժամանակ նա սկսել ե՞լ իր աշխատանքը:

Զգտելով իր դրամագլուխների արագ ավելացմանը և դրա հետ միասին նաև շրջանառությունների զարգացմանը՝ կոոպերացիան հեշտությամբ վորք դրեց առևտրական գործարքների գրավիչ, բայց սխալ ուղիի վրա:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՎԵՐՆԵՐՈՎ ԿԱՏԱՐՎՈՂ ԱՇԽԱՏԱՆԿ

Կար նաև մի այլ պատճառ, վոր սպառողական կոոպերացիայում ակամայից ստեղծեց անցակալի թեքում: Վորոշ տարբերություն չկար կոոպերատիվի անդամների և կողմնակի անձանց միջև, ավելի ճիշտն ասած՝ բոլոր քաղաքացիները պարտավոր ե՞լին լինել վորեւե կոոպերատիվի անդամ. այդ պատճառով սպառողական կոոպերացիան իր ամբողջությամբ, ըստ եյուր թյան, կողմնակի առևտուր չե՞ր անում, այլ մի կոոպերատիվ ապրանք ե՞ր վաճառում մի ուրիշ կոոպերատիվի անդամի:

Սպառողական կոոպերացիան այդ ընդարձակ գործունեությունը տանում ե՞ր, կամ պետք ե՞ս տաներ (վորովհետև հասարակական միջոցները դեռ ևս անբավարար եյին լայն թափ ընդունելու համար ե՞ր) իբր ժառանգություն այն բաշխիչ աշխատանքի, վոր յեղել ե՞ր նախորդադմական կոմունիզմի շրջանում:

Տնտեսական նոր քաղաքականությունը առաջին շրջանում պետական պատվերներն ընդունեցին: զլխավոր պայմանագրերի ձև, բայց ըստ եյության, կոոպերացիայի համար նրանք մնում եյին իբր պարտագիր:

Բոլոր այս պատճառները կոոպերատորների պատկերացման մեջ ջնջեցին առևտրի ինչպես և սեփական անդամների ու կողմնակիների համար կատարվող տնտեսական աշխատանքի սահմանները: Ինքնին հասկանալի յե, վոր պետությունը պատվերներով կատարվող և հասարակական ոգտավետության դիտավորություններին յերկող այդ աշխատանքը մենք վոր մի կերպ չենք կարող դասել արգելված առևտրական աշխատանքների շարքը: Ժամանակի ընթացքում պետությունը պատվերներն ավելի ու ավելի կրճատվում են, այդ պատվերների կատարումը մտնում ե՞ կոոպերատիվ հունի մեջ և հեռանում ե՞ս առևտրական մեթոդներից: Համենայն դեպս, կոոպերացիայի աշխատողների այդպիսի աշխատանքը պախարակելը՝ կլինե՞ր միանգամայն անհիմն:

ՆԵՂ-ԱՌԵՎՏՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՌՔՆԵՐ

Դժբախտաբար մի ամբողջ շարք կոոպերատորներ չկարողացան հավասարակշռություն պահպանել այն սալթաքուն ուղիի վրա, վոր նրանց առաջ բացել եր տնտեսական նոր քաղաքականությունը: Տարվելով հարստանալու, շահելու վոգով, նրանք զբաղվեցին այնպիսի մի գործունեություն, վոր վոչ մի կոոպերատիվի դարպասով անցկացնել չի կարելի: Այդ գործունեությունն են վերաբերում՝ առաջին հերթին, այնպեսի հասարակայնորեն ֆեոսակար հիմնարկներ—ինչպիսին են գարեջրի կրպակների ցանցը, վոր գարեջրի սեփական գործարանների վրա եր հենվում, ուտեստեղինի շքեղ խանութները, քեֆեր անող ու շոռայլությունները ասպրող հասարակության համարհարուստ կահավորումով բացված և թանգ ռեստորանները, ամեն տեսակ թուղլություններ ու անթույլատրելի զվարճատեղիներ բացելը և այլն: Ի հարկե, կոոպերատիվ միջոցները կոոպերատիվ վոգուն անհամապատասխան այդպիսի կազմակերպությունների վրա գործադրելն առավել ևս սխալ ու վրդովեցուցիչ եր այն ժամանակ, յերբ բնակչության լայն շրջաններին իսկական կոոպերատիվ աշխատանքի համար դրամներ ելին տրամադրվում չափազանց սահմանափակ քանակով:

Դրա հետևանքն եղավ մասսայի ոտարացումը նման կոոպերատիվ կազմակերպություններից և շատ մեծ դժվարություններ կարելի չեղավ արմատախիլ անել դեպի կոոպերացիան ստեղծված այն անլստահ վերաբերմունքը, վոր սերմանվել ու աճել եր աշխատանքի այդպիսի ձևերով: Այդպիսի տիպիկ խոսքի ամենավատ իմաստով, առևտրական գործունեությունն իսկական կոոպերատորները պետք և վերաբերվեն միանգամայն անբարյացակամ և ամենին չպետք և գայթակղվեն գինուց ու ուտեստեղենից ստացվող խոշոր ոգուտից:

Հիշի՛ր կոոպերատոր.—ՎՈՁ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ, ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՑ ՍՏԱՅՎՈՂ ՈԳՈՒՏԸ ՔԱՂՅՐԹՈՒՅՆ Ե, ՎՈՐ ՍՊԱՆՈՒՄ Ե ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ԿԵՆԴԱՆԻ ՍԿՉԲՈՒՆՔԸ:

Այն դեպքում, յերբ նման գործի մեջ արդեն թաղված կոոպերատիվ միջոցները հեշտություն մի կարելի հանել ու շրջանա-

ռություն մեջ դնել այլ նպատակներով, պետք և համառորեն հանձնարարել, վոր, համենայն դեպս նման գործից ստացվող ոգուտները ծախսվեն վոչ թե նման հիմնարկությունների ծավալման ու զարգացման վրա, այլ տրամադրվեն ընդհանուր կոոպերատիվ սպառողական կարիքներին ու կուլտ-կրթական նպատակներին:

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ՎԱՍՏԱԿԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Սպառկոոպերացիայի դրամագլուխներն ամրացնելու և զարգացնելու համար չափազանց կարևոր և, վորպեսզի գործառքներից ստացվող զուտ վաստակը բաժանվի կանոնավոր կերպով: Նորմալ կանոնադրությունն առաջարկում և բաշխման հետևյալ կարգը:

ա) Ոգուտի 40%—ից վոչ պակասը հատկացվում և հիմնական դրամագլխին. բ) փայավճարներին ավելացվում են տոկոսներ, բայց վոչ ավելի բանկային միջին տոկոսից. գ) կոոպերատիվի անդամներին պրեմիա և տրվում իրենց կատարած գնումների և հաշվով կոոպերատիվին հանձնած մթերքների համար. դ) գումարներ են առանձնացվում՝ հատուկ դրամագլուխներ կազմելու կամ այդ դրամագլուխները լրացնելու նպատակով (տես IV գլուխը), յե) հատկացումներ են կատարվում՝ զանազան տեսակ կուլտ-կրթական նախաձեռնություններին աջակցելու համար:

Այստեղ ամենամեծ ուշադրություն արժանի յե այն տարբերությունը, վոր կա՝ մի կողմից փայավճարներից սեղող սոկոսների և մյուս կողմից՝ գնուսների համար սեղող պրեմիայի միջև:

Այն ժամանակ, յերբ փայավճարներին տրվող տոկոսը սահմանափակված և բանկային միջին տոկոսով, գնումների համար տրվող պրեմիայի չափը սահմանափակված չի: Կանոնադրություն կազմողները սրանով հատկապես կանխել են ցանկացել մասնավոր դրամագլուխը կոոպերատիվ ձևի տակ ծածկելու վտանգը: Յեթե կանոնադրության սահմանափակումը չլինել, մեծ քանակությամբ փայեր գնող մասնավոր ձեռնարկուն կոոպերատիվ ցուցանակի տակ կկարողանար մեծ հարստություն հավաքել: Իսկ գնումների համար տրվող պրեմիան այդպիսի վտանգ չի առաջացնում:

Լրիվ փայ ունեցող անդամների փայավճարին հասանելի

ոգուտի տոկոսը և գնումների պրեմիան անդամներին տրվում են հաշվետվության հաստատումից յերեք ամիս հետո:

Նշանակում է՝ հաշվետվության հաստատման ժամանակաշրջանում կոոպերատիվի վարչությունը պետք է կանխիկ դրամ պատրաստի՝ այդ վճարումները կատարելու համար: Ասենք՝ ընդհանուր կամ լիազորական ժողովը կարող է վորոշում կայացնել՝ լրիվ պարտադիր փայավճար մուծած անդամների համար տոկոսներից և պրեմիայից լրացուցիչ փայեր կազմելու մասին:

Փայերը դեռ լրիվ չվճարած անդամների կիսատ փայավճարին տոկոսային հատկացումներ չեն տրվում, իսկ գնումների համար նրանց հասանելիք պրեմիան, համաձայն կանոնադրության, ամենից առաջ վերածվում է փայավճարի՝ փայավճարային պարտադիր գումարը լրացնելու նպատակով:

Այսպիսով կանոնադրությամբ լավ են պաշտպանվում կոոպերատիվի շահերը ու ավելի լավ, քան նախահեղափոխական կանոնադրություններով, ըստ վորի, ամեն մի անդամ ազատորեն կարող եր տնորինել իր փայավճարի տոկոսները, իսկ ընդհանուր ժողովը չե՛ր կարող բոլորի համար պարագի՛ր վորոշում ընդունել՝ փայավճարի տոկոսները փայադրամագլխի վերածելու մասին:

Հիշե՛ք կոոպերատիվի անդամներ.—Մի՛ վԱՋԵՔ ՏՈԿՈՍ ՅԵՎ ՊՐԵՄԻԱ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ՀԵՏԵՎԻՅ—ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ՄՆԱԼՈՎԱՅԻ ԴՐԱՄՆԵՐԸ ՀԵՆՅ ՁԵՁ ԵՆ ՈԳՈՒՏ ԲԵՐՈՒՄ:

Գ Լ ՈՒ Խ IV

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆԵՐ

Ապառնկոպերացիայի ներկայումս գործող նորմալ կանոնադրությամբ սկզբնական կոոպերատիվ ցանցի համար նախատեսված են յերեք տեսակ դրամագլուխներ—**հիմնական** դրամագլուխ, **փայադրամագլուխ** և **հատուկ** դրամագլուխ: Կանոնադրության համաձայն՝ **հիմնական** դրամագլուխը կազմվում է. ա) Մուտքի վճարներից, բ) ամեն տարվա ոգուտի 40 % հատկացումներից, գ) ընկերության հիմնական դրամագլուխներին տրվող տոկոսներից: Հիմնական դրամագլուխը գլխավորապես նախատեսում է կայք, շենքեր ձեռք բերելու և հաստատված հաշվետվությունների համաձայն՝ ընկերության ֆնանսները ծածկելու համար. բայց, ընդհանուր ժողովի վորոշմամբ այդ դրամագլուխն իր ամբողջությամբ, կամ նրա մի մասը կարող է գտնվել նաև ընկերության շրջանառության մեջ:

Հիմնական դրամագլուխը սպառողական ընկերության համար հատկապես կարևոր նշանակություն ունի, վորովհետև նա կոոպերատիվի դրամագլուխների անբաժան մասն է կազմում: Հիմնական դրամագլուխը չի պատկանում առանձին անդամներից և վոչ մեկին, այլ պատկանում է նրանց միությունը—սպառողական ընկերությանը: Մինչև իսկ ընկերության լուծարքի դեպքում հիմնական դրամագլուխը չի բաժանվում ընկերության նախկին անդամ-փայատերերի միջև, այլ գործադրվում է հասարակայնորեն ոգտակար նպատակներով—կոոպերատիվ կամ այլ: Դրա հետևանքով կանոնադրությունը վորոշել է, վոր կոոպերատիվի ստացած ոգուտների 40 %-ը պետք է հատկացվի հիմնական դրամագլուխին: Այդ միջոցով ուժեղանում է կոոպերատիվի հասարակական ունեցվածքը և կոոպերատիվն ավելի յե ամրանում—նա անկախ է դառնում իր առանձին անդամների պատահական տրամադրություններից: Նույն պատճառով՝ հիմնական

դրամագլխի են վերածվում նաև ընկերության անդամների մուտքի վճարները, վոր ինչպես առաջինք, վոչ մի դեպքում չեն վերադարձվում:

Հիշի՛ր կոոպերատոր.—ԱՎԵԼԱՅՐՈՒ ԿՈՌՊԵՐԱՏԻՎԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԸ
ԴՐԱՆՈՎ ԴՈՒ ՀԱՍՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱՀԸ ԱՆ-
ՀԱՍՏԱՆՇ ՇԱՀԻՑ ԱՎԵԼԻ ԵՍ ԲԱՐՁՐԱՑ-
ՆՈՒՄ:

Մյուս կողմից ներկայիս կանոնադրությունը հիմնական դրամագլխի ավելացման դեպքում ապահովում է նաև կոոպերատիվի փայտեղների շահը: Իրոք, ինչպես վերը հիշատակեցինք, հիմնական դրամագլխի նպատակներից մեկն էլ այն է, վոր նա ծածկի ընկերության գործառքներից առաջացող հնարավոր վնասները: Հնում այդ նպատակով սպառողական ընկերություններն օւնենում էին **պահեստի** հատուկ գումարներ:

Հիմնական դրամագլուխը կոոպերատիվի բոլոր դրամագլուխներին ամենահաստատ ու մնայուն մասն է կազմում և բնական է վոր հենց նրանով կարելի չի ձեռք բերել այն արժեքները, վորոնք չեն մասնակցում կոոպերատիվի առևտրական շրջանառությանը և հանդիսանում են կոոպերատիվի բաղաձայնի ակտիվի անփոփոխ, կամ համարյա անփոփոխ մասը: Այդպիսի արժեքներ են շենքերը, գույքը և առհասարակ այն կայքերը, վորոնք առևտուրի համար չեն: Հատուկ ուշադրություն պիտի դարձնել վորպեսզի նման արժեքները կոոպերատիվի բաղաձայնի ավելի մեծ չլինեն քան հիմնական կապիտալը—հակառակ դեպքում կոոպերատիվը դժվարությամբ կկարողանա իր պարտավորումներն արագ ու հեշտ կատարել: հիմնական դրամագլխի մեջ մտնող արժեքները սովորաբար մեծ դժվարությամբ են դրամի վերածվում յեւ նրանցով պարտավորումներ վճարելը դժվար է:

Այդ տեսակետից, վնասները ծածկելու իմաստով, վորոշ անհարմարություն է ներկայացնում **հիմնական** դրամագլխի և **պահեստի** ֆոնդի միմիանց խառնելը, վորովհետև կարող է պատահի, վոր հիմնական ամբողջ դրամագլուխը դրված լինի դժվար վաճառվող ապրանքների մեջ: Դժբաղտաբար, ներկա պայմաններում հաճախ գործն ավելի վատ դրության մեջ է լինում, գույքը

և կայքի մեջ դրված են լինում վոչ միայն ամբողջ հիմնական կապիտալը, այլ և հաճախ, ամբողջ փայտադրամագլուխն ու ոտար, կողմնակի (փոխ առած) միջոցները: Իրերի այսպիսի դրությունը ի հարկե, չավազանց վտանգավոր է կոոպերատիվի համար, վորովհետև վարկի ամենափոքրիկ կրճատման դեպքում կոոպերատիվը մեծ դժվարությամբ կվճարի իր վրա վերցրած դրամական պարտքերը:

Հիշի՛ր կոոպերատոր.—ԳՈՒՅՔ ՅԵՎ ԱՆ-
ՇԱՐԺ ԿԱՅՔ ՁԵՌՔ ԲԵՐ ՄԻՄԻԱՅՆ ՀԻՄ-
ՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՄ—
ՀԱԿԱՌԱԿ ԴԵՊՔՈՒՄ ԿՈՍԽՏԵՍ ԿՈՌՊԵ-
ՐԱՏԻՎԻ ՎՃԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ընդհանրապես, յեթե հիմնական դրամագլխի մի մասը չծախսվի անշարժ կայքի համար, կոոպերատիվի գործերը դրանից վոչ մի վնաս չեն ստանա: Յեւ վորպեսզի հիմնական դրամագլուխն էլ առևտրական նպատակների ծառայելուց վոչ մի վնաս չստանա, մոցված դրամագլխի այդ մասին հատկացվող տոկոսների կանոնը, վորովիկը հիշված այդ տոկոսները կցվում են հիմնական դրամագլխի գումարին: Իսկապես վոր, յեթե կոոպերատիվն ունի անշարժ կայք, ապա ժամանակի ընթացքում առհասարակ այդ կայքի գինն ավելանում է և դրանով ավելացնում է հենց հիմնական դրամագլուխը: Իսկ յեթե առևտրական շրջանառության մեջ հիմնական դրամագլխին վերը մատնանշված ձևով տոկոսներ չհատկացնենք, ապա հիմնական դրամագլուխը չի աճի:

ԿՈՌՊԵՐԱՏԻՎԻ ՓԱՅՆԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԸ

Նորմալ կանոնադրության համաձայն, փայտադրամագլուխը կազմվում է կոոպերատիվի անդամների մուծած փայտվճարներից և գործադրվում է ընթացիկ գործառքների համար: Կոոպերատիվի վտանգի բաղժման հարցը քննելիս մենք արդեն մատնանշեցինք, վոր այդ ողուտի մի մասը կարելի է հատկացնել կոոպերատիվի ամեն մի անդամի փայտվճարն ավելացնելուն, այսպիսով, բնական է, վոր կմեծանա նաև փայտադրամագլուխը: Փայտադրամագլ-

Հիշելի կոողերատոր.— ՓԱՅՄԱՐԱՄԱԳԸ
 ԼՈՒՆԵՐԸ ՀԱՏԿԱՅՎԱԾ ԵՆ ԱՌԵՎՏՐԱԿԱՆ
 ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՅԵՎ ՎՈՉ ԹԵ՛
 ԱՆՇԱՐԺ ԿԱՅՔ ՁԵՌՔ ԲԵՐԼՈՒ ԿԱՄ ԱՐ
 ԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՀԻՄՆԵ՛
 ԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿՈՎ

Սպառազական կոռուքերատիվի կանխիկ միջոցներն այնքան քիչ են, վոր նա հատուկ միջոցներ առանձնացնելու հնարավորութիւնն չունի. բացի դրանից, աշխատանքի պայմաններն արագ փոփոխման հետեանքով՝ դժվար է մշտական միջոցներ հատկացնել կոռուքերատիվ աշխատանքի վորեւէ ճյուղին: Մինչդեռ հատուկ զբաղակցութիւնները չափազանց նպատակահարմար ու ոգտավետ են կոռուքերատիվի կանոնավոր աշխատանքի համար, Իրանից շահուած են թէ այն հատուկ գործը, վորի համար միջոցներ են առանձնացվում և թէ կոռուքերատիվի ընդհանուր ֆինանսական վիճակը: Իրոք, նման դեպքում հասարակական աշխատանքն ստանում է մշտական ու ամուր հենարան և կարող է ծավալել ծրագրված աշխատանք: Ընդհանուր ֆինանսների համար ևս չափազանց կարեւոր ու ոգտակար է այդպիսի հատուկ միջոցներ ստեղծելը: Նախ՝ ակամայից մի ավելորդ անգամ ել կշռադատվում է ամլյալ գործառքի կարեւորութիւնն ու նրան միջոցներ հատկացնելու հնարավորութիւնը և յերկրորդ՝ աշխատանքի այդ ճյուղին վոգեւորութեան մոմենտին կոռուքերա-

տիվի ուժերից վեր միջոցներ տրամադրելուց խուսափելու հնարավորութիւնն է օտեղծվում:

Ամենից ավելի նպատակահարմար է, վոր անմիջապէս անդամների կարիքներին ծառայող արդիւնաբերական զանազան ձեռնարկներ ունենալու նպատակով կազմվեն հատուկ զրամագլուխներ: Նման գումարներ կարելի յե ստեղծել փոքրի, ճաշարանների, թեյատների և նման այլ ձեռնարկների համար: Այդպիսի ձեռնարկութիւններին նպաստող շատ լավ նշան պիտի համարել, յեթե անդամները կամավոր ցանկութիւնն են հայտնում՝ գործը հատուկ զրամագլուխներով ապահովելու համար վորոշ մուծումներ կատարել:

Պետք է ասենք, վոր կանոնադրութեան համաձայն, այդ մուծումները կրում են **անգլեագարձ** բնույթ, վորովհետեւ նրանք չեն ավելացվում փայերին, այլ, վորպէս հիմնական զրամագլուխ, համարվում են անբաժանելի միջոցներ: Ավելի ևս արժեքավոր է անդամների նյութական զոհողութիւնը—ավելի ևս ընդգծվում է նախագծվող հիմնարկի անհրաժեշտութիւնը, յեթե այդ գործի համար հաջողվում է հատկապէս գումարներ գանձել: Ինքնին հասկանալի յե, վոր նման ձեռնարկութիւններն իրենց կազմակերպման համար նվիրատութիւնն սովող անդամներին վորոշ արտոնութիւններ կտան զեղջերով և այլ միջոցներով, վորպէսզի հատուցեն այդ անդամների կատարած զոհողութիւնը:

Գյուղական վայրերում հատուկ զրամագլուխներ կազմելը հաճախ կապվում է զանազան ձեռնարկումների հետ, վորոնց նպատակն է ոժանդակել կոոպերատիվի անդամների գյուղատնտեսական մեքենաների ու գործիքների վարձակալաններ, կենդանիների աղնվացեղ տեսակների զարգացնող... փորձնական-ցուցադրական դաշտեր և այլն: Այդպիսի հիմնարկների գոյութիւնը կոոպերատիվի անդամներին այնքան մեծ ոգնութիւնն ու աջակցութիւնն են տալիս, վոր այդ կարիքի համար պիտանի հատուկ զրամագլուխների գանձումը, յեթե վոչ նվիրատութիւնների միջոցով, ապա կոոպերատիվի ստացած ոգուտից հատկացումներ կատարելու ճանապարհով, սովորաբար վոչ մի առարկութեան չի հանդիպում:

Քաղաքային յեւ բանվորական կոոպերատիվներում սովորաբար այդ հատուկ գումարները կարող են գործադրվել բանվորական մասսայի այն կարիքների բավարարման

համար, վորոնք կապված են բանվորական բնակարանների կառուցման և կահավորման, մանկական տներ ու մսուրներ հիմնելու և այլ նման խնդիրների հետ: Վերջապէս հատուկ զրամագլուխները չափազանց կարևոր նշանակութիւնն ունեն նաև կուլտ-կրթական աշխատանքների համար—ընթերցարանի, գրադարանի, դպրոցի, ակումբի և այլն: Բոլոր յերկրների կոոպերացիաների փորձը հաստատել է մի կայուն սովորութիւն.—դա վերոհիշյալ բնույթը կրող կոոպերատիվ լուսավորութեան աշխատանքի համար կոոպերատիվի դուռ վաստակից վորոշ տոկոս հատկացնելն է: Այդ բոլոր միջոցների ամբողջման ամենալավ ձևը՝ հատուկ զրամագլուխներ կազմելու սխտեմնն է:

ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ԼՐԱՅՈՒՅԻՉ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կոոպերատիվ մասսայական փոխոգնութեան սկզբունքներն իրենց հատուկ արտահայտութիւնն են գտնում կոոպերատիվի անդամների, այսպէս կոչված, լրացուցիչ պատասխանատվութեամբ վոր ունեն նրանք դեպի կոոպերատիվը: Սպառնալի կոոպերացիայի նորմալ կանոնադրութեամբ կոոպերատիվն իր պարտավորութիւնների հանդեպ պատասխանատու յե իր ամբողջ ունեցվածքով, և բացի այդ՝ նաև իր անդամների լրացուցիչ պատասխանատվութեամբ: Այդ նշանակումն է, վոր բացի կանխիկ մուծած զրամից— իր փայավճարներից—ամեն մի անդամ պարտավորվում է, պետք յեղած դեպքում, կոոպերատիվի հնարավոր փառանքները և այդ փառանքներից գոյացած պարտքերը ծածկելու համար, վճարել ևս վորոշ գումար, վոր մի քանի անգամ ավելի յե լինելու նրա վճարած պարտադիր փայից: Տարբեր կանոնադրութիւններում տարբեր են լինում պարտադիր փայի և լրացուցիչ պատասխանատվութեան գումարի փոխհարաբերութիւնը: Շատ կանոնադրութիւններում այդ պատասխանատվութիւնը հասնում է պարտադիր փայավճարի տասնապատիկին: Բայց սովորաբար այդ պատասխանատվութիւնը չի անցնում յերեքպատիկ կամ հնգապատիկ չափից: Հայտնի յե, իհարկէ, վոր ինչքան բարձր է լրացուցիչ պատասխանատվութեան չափը, այնքան ավելի մեծ է լինում կոոպերատիվի ամբողջման նկատմամբ յեղած վստահութիւնը և այնքան ավելի հեշտ է լինում վարկ ստանալ մինչև իսկ սեփական (փայավճար և այլն) փոքր զրամագլուխներ ունենալիս: Բայց

մյուս կողմից՝ պատասխանատվության աղյուսի բարձր չափը
շատերին կարող է վախեցնել և խրտնեցնել կոոպերատիվից,
ուստի պատասխանատվության շատ բարձր չափ չպետք է
սահմանել:

Հիշիր կողպերատոր. — ԱՆԻԱՄՆԵ-
ՐԻ ԼՐԱՅՈՒՅԻՉ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ
ՄՏՅՐՈՒ, ԲԱՅՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ.
ՆԸ ՉԸՉԱՓԱԶԱՆՑ:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0208050

